Innhold:

TORTINGS-VALGET 1965

DE POLITISKE PARTIERS ØKONOMISKE PROGRAM

SOSIALØKONOMEN

AUGUST 1965 - ÅRGANG 19

I dette nummer:

September måned står i valgets tegn. Det har neppe noen gang etter krigen hersket så stor usikkerhet omkring utfallet av et stortingsvalg som det gjør denne gang. Også interessen hos det norske folk er langt over det en vanligvis opplever.

Sosialøkonomen har denne gang viet sitt augustnummer til det forestående stortingsvalg. En ledende politiker fra hvert av våre partier har vært intervjuet om partiets syn på de forskjellige økonomiske problemer. Vi har for intervjuene fulgt det opplegg at bare de økonomiske spørsmål har blitt berørt, og dessuten har intervjueren ikke tilhørt den samme politiske retning som intervjuobjektet.

Fra Arbeiderpartiet møtte Trygve Bratteli, partiets formann og dets parlamentariske fører. Stortingsmann professor dr. philos. Erling Petersen redegjorde for Høyres syn på de økonomisk-politiske spørsmål. Om Kristelig Folkepartis program ble Kjell Bondevik, partiets parlamentariske fører intervjuet, mens redaktør Jørgen Vogt svarte for Norges Kommunistiske Parti. Odelstingspresident Per Borten, Senterpartiets parlamentariske fører, orienterte om partiets økonomiske politikk, og stortingsmann Finn Gustavsen, Sosialistisk Folkepartis parlamentariske fører ble intervjuet om partiets økonomiske grunnsyn, mens stortingsmann Gunnar Garbo, Venstres formann, redegjorde for dette partis syn.

Intervjuere har vært konsulent Arne Faye, kontorsjef Eskild Jensen, konsulent Sigmund Kjos, exam. oecon. Tore Lindholt, økonomisjef Bjørnulf A. Sandberg, exam. oecon. Åge R. Sørsveen og førstesekretær Bjørn Tryggeset. I alle intervjuene er spørsmålene satt i kursiv og svarene med vanlige typer.

I tilknytning til intervjuene gir konsulent Arne Faye en oversikt over partienes stilling, hva stemmefordeling angår. Videre finner man også tabellariske oversikter over partienes muligheter til å erobre nye mandater.

LEIF HÖEGH & CO.

AKTIESELSKAP

Vi beklager

at vårt juninummer er blitt noe forsinket. Dette skyldes at en sperrefrist som var pålagt en av artiklene, ble ytterligere forlenget etter at nummeret var ferdigtrykt.

Redaksjonen.

6 | 65

AUGUST

SOSIALØKONOMEN

Ansvarlige redaktører:
Tore Lindholt
Bjørnulf Sandberg

Redaksjonssekretær:
Arne Faye

Studentredaktør:
Åge R. Sørsveen

Redaksjonsutvalg:
Konsulent Dag Bjørnland
Underdirektør Paal Bog
Byråsjef Erik Botheim
nd.oecon. Even S. Engelstad
Konsulent Johan Frøland
Kontorsjef Eskild Jensen
Konsulent Per Polden
Cand. oecon. Jon Rikvold
Cand. oecon. Kjell Storvik
ınd. oecon. Bjørn Tryggeset

INNHOLD

:t Norske Arbeiderpartis onomiske program 3
›yres økonomiske program 7
'istelig Folkepartis økomiske program 9
›rges Kommunistiske .rtis økonomiske program 12
nterpartiets økonomiske ogram 15
›sialistisk Folkepartis .onomiske program 19
›nstres økonomiske program 24
'ne Faye:
ortingsvalget 1965 — venpunkt eller status quo? 30

O S I A L Ø K O N O M E N
Utgitt av
Sosialøkonomisk Samfunn.

'tkommer med 10 nummer ›r. år og sendes gratis til foreningens medlemmer.

lresse: Frederiksgt. 3, Oslo 1

Abonnementspris kr. 30,—
'. år. Enkeltnummer kr. 3,—.

Foran et stortingsvalg

Dette nummer er konsentrert om høstens stortingsvalg. Våre lesere vil finne stoff som ligger i en helt annen gate enn det vi vanligvis presenterer. En blindgate — vil sikkert noen si. På tross av risikoen for denne kritikk finner redaksjonen det riktig å presentere partienes programmer for den økonomiske politikk for den kommende 4-års-perioden. Det valg som skal finne sted 13. september skal jo — etter det såkalte informerte kilder vet å fortelle — være det mest spennende i hele etterkrigstiden.

Det er ikke forsøkt å finne fram til de store ideologiske motsetninger — om det måtte være noen slike. Det vi har pretendert å få klarhet i er hva de enkelte politiske partier står for i sin økonomiske politikk i kommende 4-års-periode, hva vi kan vente oss på den økonomiske politikks område hvis det partiet som er intervjuet får den avgjørende regjeringsinnflytelse i kommende stortingsperiode.

Det som vanligvis skjer i en norsk valgkamp er at de profesjonelle politikere utspør hverandre. De vanlige radio/fjernsynsdebatter er blitt et mønster her. Som regel ender disse i fryd og glede, og alle er enige om at vi har det svært godt her på berget. Som det største program i så måte var vel en diskusjon foran kommunevalget i 1963 hvor to politikere satt og småpratet om Sørlandet som filosofisk begrep. Og det er ganske klart at spørsmål innenfor den økonomiske politikk lett kan virke forvirrende når en er opptatt av om makrellen er i lune til å gi en rimelig feriefangst.

Videre har vi inntrykk av at det å ta upopulære standpunkter står for mange politikere som den store bøygen — selv hvor nødvendig det kan være. Den daglige politikken kan derfor virke noe vimsete, idet en lett snur litt på standpunktene.

Vårt utgangspunkt har vært et helt annet enn det som er vanlig. Vi har på fullstendig amatørmessig basis tatt intervjuer med profesjonelle politikere. Mandag 13. september skal jo være amatørenes dag. Videre har vi det utgangspunkt at intervjueren selv ikke tilhører den samme politiske retning som den politiker som blir intervjuet. Vi håper med dette å ha unngått det vanlige prat i valgkampen om at det er utrolig hvor mye en kan vente seg bare en stemmer med det eller det partiet.

Vi hadde også håpet at vi kunne komme fram til det som egentlig ligger bak partienes standpunkter i den økonomiske politikk. Selv om det etter vår mening kunne være både artig og formålstjenlig, har vi nok måttet resignere noe her. Det blir for rundt, så de egentlige «revolverintervjuer» får vi overlate til de profesjonelle i kringkasting og presse. Der skulle mulighetene være tilstede hvis de bare ønsket å nytte dem.

Det nye System/360 Modell 20

Modell 20 er et hullkortorientert datasystem som vil gjøre overgangen til EDB enklere, tryggere og mer økonomisk enn noen gang tidligere.

Lett overgang

Hullkortarkivene i Deres data-avdeling kan opprettholdes, likeledes rapportenes utseende. Manuelle systemer kan lett tillempes Modell 20.

Enkel programmering og betjening

Enkle og lettlærte programmeringshjelpemidler stilles til disposisjon. Enhver som kjenner hullkortteknikk kan uten vanskeligheter gå over på Modell 20.
Personell uten erfaring fra maskinell databehandling trenes hurtig på IBM-skolen. Denne er en del av IBM's service.

Mindre plass

Kravene til kontorplass er meget beskjedne. Modell 20 er et kompakt system som erstatter tabulator, kollator, oversetter, reproducer og kalkulator.
De trenger ikke koblingsbord og plass for slike.

Enklere og hurtigere

Flere hullkortregistre behandles i ett kortgjennomløp med høye hastigheter. *En helt ny enhet* leser to registre med 500 kort pr. minutt, huller og oversetter kort, og sender dem ut i én av 5 lommer — alt i én operasjon.
En ekstra kortleser arbeider med hastighet opp til 1 000 kort pr. minutt.

Datakommunikasjon

Modell 20 tar også hensyn til ønsket om direkte forbindelse til og fra andre IBM datasystemer ved spesialutstyr for tilkobling til det offentlige telekommunikasjonsnett.
Avstander er ikke noen begrensning.

Ledelsens verktøy

Systemet vil gi ledelsen mer avanserte og økonomiske rutiner og løsninger, resultater raskere ut, bedre oversikt — og større muligheter for hurtige avgjørelser.

TA KONTAKT med nærmeste IBM-kontor hvor De vil finne en erfaren konsulent som kan diskutere Deres problemer og klarlegge de fordeler IBM System/360 Modell 20 vil gi Dem.

INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES A.S Haakon VII's gate 2, Oslo - Tlf. 41 77 45

Avdelingskontorer: Bergen 18 155 • Trondheim 28 056 • Stavanger 27 514 • Porsgrunn 52 703 • Sarpsborg 52 311

IBM SYSTEM/360 MODELL 20

Det norske Arbeiderparti's økonomiske program

ET INTERVJU MED TRYGVE BRATTELI, DET NORSKE ARBEIDERPARTI'S FORMANN OG PARLAMENTARISKE FØRER.

Fra arbeiderpartihold fremheves ofte at partiets økonomiske politikk bygger på planlegging. Denne planleggingstanken ble kanskje mest systematisk utviklet i Nasjonalbudsjettet av 1947. Man tok der prinsipielt sikte på, i utstrakt grad, å påvirke utviklingen innen hver enkelt næring. Når man sammenholder dette med kapitel III i langtidsprogrammet for 1966/69 får man inntrykk av at det er foregått en vesentlig endring i Arbeiderpartiets syn. I det siste langtidsprogrammet heter det at man ikke vil forsøke å trekke opp detaljerte utviklingsplaner for de enkelte næringer som industri, handel og skipsfart. Snarere synes man å gå inn for en politikk som «lar veksten komme hvor den vil» — man overlater dette til beslutninger i næringslivet.

Arbeiderpartiets standpunkt for planøkonomi må sees på bakgrunn av den konjunkturfatalisme som rådde i årene fram til 1935. Denne troen på at gode år nødvendigvis må bli avløst av magre år, levde i konservative kretser endog i årene etter den andre verdenskrigen. Hvor detaljert planleggingen skal være er en praktisk vurdering som har lite med prinsippet å gjøre. Når et slikt arbeide tas opp er det mulig at det oppstår for stor optimisme med hensyn til mulighetene for økonomisk planlegging. Her som i all økonomisk politikk er erfaringene en nødvendig læremester.

Nå skal en imidlertid ikke trekke for langtgående prinsipielle slutninger av det første nasjonalbudsjettet i 1947. Det må også sees på bakgrunn av den vareknapphet som dengang hersket. Det var bred politisk tilslutning til at det skulle satses sterkt på en hurtig gjenreisning etter krigen. Følgelig måtte investeringene bli store og forbruket øke relativt langsomt. Forholdene har forandret seg sterkt siden dengang. Det prinsipp-programmet Arbeiderpartiet vedtok i 1949, viser at partiet allerede da tok en praktisk og udogmatisk holdning til midlene i den økonomiske politikken.

Man får inntrykk av at Arbeiderpartiet også i 1950-årene, etter at den typiske knappheta-økonomi var forbi, i større grad enn i dag tok sikte på å påvirke vekstretningen i næringslivet. Stikkord som «favorisering av valutaskapende næringer», «kraftutbygging», «storindustri», «askebegerindustri», «portromsbedrifter» og «defavorisering av handel og hjemmeindustri» kan nevnes.

Opplegget av den økonomiske politikken måtte bygge på en erkjennelse av den betydning utenriksøkonomien har for Norge. Vår levestandard er avhengig av et omfattende bytte av varer og tjenester med omverdenen. Vi har alltid et veldig importbehov. Importen må betales med eksport av tilstrekkelig om-

fang. Med de veldige oppdemmede indre behov etter krigsårene var det nødvendig å minne om at eksportnæringene måtte bygges tilstrekkelig ut. «Askebegerindustri» og «portromsbedrifter» var overgangsfenomener uten prinsipiell interesse.

Når man ser tilbake på den prioriteringspolitikk som her ble forsøkt gjennomført må man kunne stille spørsmålet om den var riktig. Man kan f. eks. henvise til at man nå nettopp gleder seg over eksportutviklingen i det som tradisjonelt ble betegnet som hjemmenæringer. Var det ikke også en tendens til å overse at hjemmemarkedsnæringene ved å bli konkurransedyktige ville kunne spare oss for import? I dag er det alminnelig godtatt at det i handelen er meget lønnsomme investeringsmuligheter. Viser ikke det at man tok feil da man forsøkte å dempe investeringene i handelen i 1950-årene?

Vi har i alle år siden 1945 totalt sett investert inntil grensen av våre muligheter, — noen mener vi ofte har gått ut over forsvarlige rammer. Burde så prioriteringen vært en annen? Det kan bare drøftes konkret. Den alminnelige vurdering var vel at omsetningsapparatets kapasitet stort sett var tilstrekkelig for oppgavene i 1950-årene. Investeringsoppgavene syntes mer påtrengende på en rekke andre områder. De nye former for detaljomsetning som nå presser på var ikke på samme måten aktuelle for 15 år siden. I mange år ble Arbeiderpartiet kritisert for ensidig å interessere seg for industrien. Det er ikke riktig. Men det er riktig at Arbeiderpartiet satte seg som næringspolitisk mål å industrialisere Norge. Etter hvert har vel alle partier innsett at dette er nødvendig. Men det har aldri vært investert ensidig i industri.

Hva med kontraheringsstoppen i begynnelsen av 1950-årene og de kontraheringsrestriksjoner som har eksistert senere og fortsatt tildels opprettholdes?

Kontraheringsstoppen meldte seg på et tidspunkt da de samlede investeringer truet med å sprenge de økonomise rammer. Den motsier nå forøvrig at Arbeiderpartiet ensidig favoriserte eksportnæringene. Arbeiderpartiet har hele tiden stilt seg positivt til en sterk utvikling av handelsflåten. Norge har i dag en meget sterk handelsflåte. Mye av energien og dynamikken i norsk privat næringsliv har søkt utløsning i shipping. I Sverige søkte den mere industrien. I Norge har det derfor vært større behov for en aktiv industripolitikk fra statens side.

Hvordan kan man i dag karakterisere Arbeiderpartiets syn på hvordan veksten i næringslivet skal foregå?

Forsåvidt angår industrien må vi mere enn før søke nye områder for industriell vekst. Den sterkt økte tilgang på elektrisk energi har vært kanskje den viktigste enkelte nøkkel til den økonomiske vekst den siste menneskealder. Her har staten kunnet gjennomføre en planmessig innsats av stor betydning for hele næringslivet.

Vi nærmer oss nå en tid da vi må spørre om det er riktig fortsatt å binde så store energimengder til såkalt kraftslukende industrier. Vi må søke nye veger som åpnes av den moderne vitenskap og teknologi. Det vil her være nødvendig med et samarbeide mellom vitenskapen, myndighetene og industrien. Det må gjøres til en nasjonal oppgave å finne ut hvordan vi best skal kunne nytte moderne vitenskap til den videre utvikling av vårt eget land. Der det er mulig bør ny industri etableres ved knoppskyting fra det beste av allerede eksisterende industri. Om nødvendig må vi også søke samarbeide med utenlandske bedrifter og deres forskings- og utviklingsarbeid. I første rekke må en ta sikte på å utvikle ny virksomhet i samarbeid med eksisterende norske bedrifter.

Hvilken innflytelse vil de industrisaker som har vært debattert av Stortinget de siste par år, ha på Arbeiderpartiets politikk i tiden fremover? Man merker seg i denne forbindelse at i Arbeiderpartiets program er det nevnt at man vil gå inn for å skape en effektiv sentral industriadministrasjon.

De spesielle industrisaker det har vært strid om de siste år vil neppe endre Arbeiderpartiets prinsipielle syn. Det har aldri vært Arbeiderpartiets mening at bedrifter skal detaljplanlegges i Industridepartementet. Erfaringene viser fordelene ved at nye tiltak kan planlegges og gjennomføres ved knoppskyting fra eksisterende industrier. De har erfaring og apparat til å ta slike oppgaver. Det gjelder også der det kan etableres kontakt med avanserte utenlandske bedrifter på de felter som er aktuelle.

Når det spesielt gjelder Koksverket i Mo i Rana må hele saken sees på bakgrunn av den norske virksomhet på Svalbard. I den siste koksverksdebatten i Stortinget kunne en merke som en undertone bekymringene for de norske interesser på Svalbard. Det er ingen ærgjerrighet for Arbeiderpartiet å ha et norsk koksverk. Men skal kulldriften fortsette på Svalbard må en finne noe å bruke kullene til. Norges Statsbaner har ikke bruk for kull. Sammenhengen mellom Svalbard-interessene

og Koksverket lar seg neppe drøfte saklig i den opphetede atmosfære som ennå er til stede. Men problemet vil presse på og etter hvert kunne kaste nytt lys over saken om Koksverket.

Vil det etter dette, som en oppsummering av Arbeiderpartiets syn, være riktig å si at den industrielle veksten her i landet og veksten i næringslivet som helhet idag bør overlates til beslutninger i det private næringsliv og at det, i den utstrekning det er tale om statlig planlegging av veksten i det private næringsliv, går denne ut på at man kun legger opp en ramme for den økonomiske utvikling, f. eks. 5% produksjonsøkning pr. år og at myndighetene ut fra dette lager en prognose over den sannsynlige vekst og investering innenfor næringslivet?

En slik problemstilling er etter mitt skjønn for skjematisk. Veksten vil avhenge av et samspill mellom myndigheter, vitenskap og industri. Forsking og utviklingsarbeide vil spille en stadig større rolle. Et systematisk og saklig arbeide vil gi vesentlige holdepunkter for den kommende utvikling. Det gjelder bl. a. undersøkelser av tendensene i forbruksutviklingen, hvor det også kan trekkes nyttige paralleller med land som ligger foran oss i utviklingstakten, særlig Sverige og USA. Praktisk sett dreier det seg her om noe langt mer omfattende og komplisert enn bare det å registrere private beslutninger og å stille opp noen generelle prognoser.

Kan man si at en slik oppstilling av prognoser fra myndighetenes side er planlegging i vanlig forstand?

De planer som lages i et samfunn av vår type vil inneholde elementer som i forskjellig grad påkaller direkte tiltak fra myndighetenes side. Vesentlige områder avgjøres helt ved offentlige vedtak, andre områder påvirkes ved forskjellige impulser av de retningslinjer myndighetene følger, og noen områder ligger i periferien av de områder som påvirkes av de offentlige planer. En fireårsplans virkninger på den private virksomhet kan ikke begrenses til det som eventuelt kan avleses av direkte ordrer fra myndighetene. Det er i denne forbindelse interessant å merke seg at i en periode da den politiske opposisjon var lite interessert i nasjonalbudsjettene, var interessen for dem påtakelig større i næringsorganisasjoner, finansinstitutter og større bedrifter. Den offentlige virksomhet har i det moderne samfunn et slikt omfang og virker på så mange områder at planleggingen må koordinere den offentlige og den private virksomheten.

Det Arbeiderpartiet kaller «demokratisk planlegging» — hva omfatter det utover hva De allerede har kommet inn på?

I vårt arbeidsprogram bruker vi uttrykket «demokratisk planøkonomi». I dette uttrykkes viljen til å la de demokratiske organer spille en avgjørende rolle ved den endelige utformingen av planene. Samtidig må organisasjoner, presse og andre opinionsfaktorer ha høve til å påvirke planlegging og gjennomføring av planene. I prinsippet er det behov for planlegging både av den generelle økonomiske utviklingen, av regioner og områder, og av enkelte sektorer og tiltak.

Det hevdes fra opposisjonen at det offentlige har sviktet når det gjelder planleggingen av sin egen virksomhet. Hva vil De si til den påstand at de køer man idag har — skolekøer, boligkøer, telefonkøer — nettopp er tegn på dårlig planlegging og dårlig prioritering av det offentliges egen virksomhet?

Jeg minner om at vi i 20 år har investert til grensen av våre ressurser, med tillegg av betydelige underskott i utenriksøkonomien (importoverskott). Selvfølgelig kunne en prioritert annerledes. Oppfatningen av hva som er mest påkrevet kan imidlertid skifte raskt. Det må en avfinne seg med i et demokratisk samfunn. Ta skolen som eksempel. For en del år siden fikk nye yrkesskoler ikke elever nok. Det har senere vært lett å beregne årskullenes størrelse. Men det er ikke derfra presset har kommet. Presset har kommet fra en eksplosjonsartet øking av den prosent av hvert årskull som søker videregående og høgere utdanning. Tempoet i denne utvikling har kanskje vært feilvurdert. En kan imidlertid ikke i løpet av en kort tid foreta en grunnleggende omforming av hele utdanningssystemet uten å gå gjennom en periode med mange overgangsvansker. Tilsvarende forhold har vi med å gjøre på andre områder.

Mange vil hevde at opposisjonen på et tidligere tidspunkt enn Arbeiderpartiet var oppmersom på at utbyggingen av utdannelseskapasiteten ble liggende etter.

Det er ikke riktig. Det har vært stilt et og annet paradeforslag, men de er for ubetydelige til at de kunne skapt noen annen situasjon.

Man har lagt stor vekt på å bygge ut en avdeling for langtidsplanlegging i Finansdepartementet. Denne skal i første rekke ta seg av planleggingen av det offentliges egen virksomhet. Hvorfor ble ikke denne planleggingsavdeling i Finansdepartementet utbygget for f. eks. 10 år siden?

Avdelingssjefstilling i bank

Til å lede engasjementskontroll- og konsulentavdeling som skal opprettes i banken, søkes kvalifisert funksjonær med erfaring i regnskapsvurdering. Vedkommende må ellers stå til hovedadministrasjonens disposisjon med arbeidsoppgaver både ved hovedsetet og avdelingene efter fastlagt instruks. Stillingen kan søkes av siviløkonom eller statsautorisert revisor, men også av andre som mener å ha god teoretisk bakgrunn og tilstrekkelig erfaring. — Lønn efter avtale. Moderne familieleilighet kan skaffes.
Søknad med bekreftede avskrifter av vidnesbyrd og attester sendes bankens styre, Tromsø, innen 31. august.

A/S FISKERNES BANK

Planleggingsorganer må bygges ut etter hvert som erfaringer vinnes, behov klarlegges og kvalifisert personale kan skaffes. Det foregår her en naturlig utvikling, selv om en kunne ønske et hurtigere tempo. Kravene øker jo her meget sterkt ikke bare til generell planlegging, men også til planlegging av enkelte prosjekter. Det er f. eks. stor forskjell på et gammeldags veganlegg og bygging av en moderne motorveg.

Er dette noe som ligger under Finansdepartementet? Er det ikke Veidirektoratets arbeid?

Jo, men kapasiteten for planlegging må styrkes i alle ledd.

Arbeiderpartiet har nå gått over til å kalle sin politikk for «demokratisk planøkonomi». Ligger det noen realitet i den endrede betegnelse?

Det er her et poeng at man i planleggingen står overfor stadige prioriteringsproblem. Det gjelder f. eks. i områdeplanleggingen og distriktsutbyggingen. Valg av vekstområder er her et nærliggende eksempel. Man vil gjennom demokratisk planlegging forsøke å unngå at planleggingen bare blir en byråkratisk funksjon. Man må få planene i samsvar med hva folk vil ha, ikke med hva kontorene har tenkt seg.

Vil dette kunne føre til bedre økonomisering i den offentlige sektor?

Det er ikke uten videre gitt at et demokratisk system alltid fører til den beste økonomisering. Det er andre vesentlige grunner til at vi fastholder et demokratisk samfunn.

Mange vil hevde at Staten også har en naturlig forpliktelse til å legge opp en planmessig pris- og inntektspolitikk. Man har ofte en følelse av at Arbeiderpartiet ikke vurderer skadevirkningene ved prisstigningen særlig alvorlig og at partiet har sviktet sine planleggingsforpliktelser her.

Dette hører til de vanskeligste spørsmål i økonomisk politikk og verken teoretisk eller praktisk er de tilfredsstillende løst. Vi vil ikke ofre veksten for prisstabiliteten. Av mange grunner er det likevel viktig at prisnivået er mest mulig stabilt.

Hvorfor har ikke myndighetene i større grad forsøkt å gjennomføre en planmessig inntektspolitikk?

I et demokratisk samfunn kan Storting eller Regjering ikke diktere lønninger og inntekter. Det er veldige sosiale krefter som kommer i bevegelse under inntektsreguleringen. Politiske inngrep i disse forhold må i tilfelle ha bred støtte fra de viktigste sosiale grupper.

Ville det ikke være riktig av Regjeringen å forsøke å legge opp en ramme for et lønnsoppgjør — påvise hva økonomien kan tåle — og forsøke å få partene til å holde seg innenfor denne rammen?

Gruppene oppfatter ikke dette som noe enkelt regnestykke. Det er da heller ikke noe enkelt regnestykke. Selvsagt kan det likevel gjøres mer enn hittil for å klarlegge de realøkonomiske forutsetningene for inntektsoppgjørene.

Hva med den tanke som går under nøkkelordet «tenk på et tall» — nemlig at eksperter legger opp en ramme for et inntektsoppgjør og påviser hva økonomien kan bære av inntektsøkning. Dette innarbeides så ved at Regjeringen stiller seg bak ekspertene og ved at pressen etc. fremstiller ekspertenes opplegg som objektiv sannhet og forsøker å skape det inntrykk at ethvert inntektsoppgjør som betyr høyere inntektsøkning enn hva som fremgår av «tenk på et tall» — retningslinjen er uansvarlig. Kan man tenke seg et slikt system i Norge?

Det er vel sannsynlig at en sterkere samordning etter hvert vil bli akseptert som nødvendig. Vi bør kanskje ikke ha for store forventninger til tempoet når det gjelder å finne nye former for inntektsoppgjørene. Men selvsagt er Arbeiderpartiet interessert i at slike oppgjør skal bygge på et realistisk økonomisk grunlag, og bidra til en balansert vekst.

Intervjuer:
Sigmund Kjos.

Høyre's økonomiske program

INTERVJU MED STORTINGSMANN
PROFESSOR DR. PHILOS. ERLING PETERSEN, HØYRE

Erling *Petersen,* høyregruppens sosialøkonomiske professor — som i seks år ikke har forelest i finanskomiteen, som kanskje ventet, men i utenrikskomiteen — er et *hyggelig* intervjuobjekt, men ikke noe *lett.* Lang tjenestetid i sosialøkonomiske og politiske kretser gir langt på vei immunitet mot de impulsive og sterkt formede uttalelser som vi hadde håpet på, til glede for oss selv og Sosialøkonomens lesere.

I Høyres program er det hevdet at kapitalen ofte blir brukt til lite rentable formål på grunn av de høye offentlige investeringer, og dette anses av partiet som uheldig. Har De noen konkrete eksempler på slik kapitalanvendelse utover de gjennomdiskuterte koksverkinvesteringene? Tenker man på boligbygging eller andre sosialt pregete investeringer som vel gir en meget beskjeden forretning?

Til det siste spørsmål — nei.

Høyre går i sitt program inn for en bevegelig rente som et smidig og hensiktsmessig middel til å sikre seg mot at det blir sløst med kapital. Mener De at rentenivået i Norge i dag burde vært et annet, er det f. eks. ønskelig å heve renten på obligasjonsmarkedet?

Jeg mener at man bør komme bort fra den eksisterende desimalkontroll med emisjoner som Finansdepartementet og Norges Bank praktiserer. Dette kan ikke gjøres over natten, det vil trengs en overgangstid for å unngå vansker ved en brå overgang til et friere obligasjonsmarked.

Tror De herved at obligasjonsrenten — og andre lånerenter — vil gå opp?

Sannsynligvis ja for obligasjonsrenter, men ikke for de sosialt subsidierte lånerenter.

Vil dette etter Høyres oppfatning kunne føre til at det blir sløst mindre med kapital i landet?

Det er et spørsmål som både har sammenheng med rentesatsene og skattesatsene. Med relativt lave rentesatser og med meget høye skattesatser, særlig marginalt, vil man nesten oppmuntre til uøkonomisk anvendelse av kapital. Man vil ikke få noen utviklet kostnadsbevissthet i næringslivet eller i kommunene.

Tror De at det er realistisk å tenke seg såpass store endringer i rentesatser og skattesatser under et annet politisk regime, at det vil slå ut i bedriftenes kostnadsbevissthet?

Ja, jeg tror det, særlig for skattesatsenes vedkommende, selv om det kanskje vil ta noen tid å endre en inngrodd innstilling. Men man

skal huske at rentesatser i Norge spenner over et meget vidt register, og enkelte av dem er allerede meget høye.

For igjen å studere Høyres program, man kommer med en ganske sterk programerklæring om å «sanere statsbudsjettet for å lette presset i vår indre økonomi». Når vi ser på behandlingen av statsbudsjettet i Stortinget får vi inntrykk av at den politiske debatt om utgiftspostene ikke gir noen storstilte muligheter til slik sanering. Kan det sies noe om hva man har i tankene? Er det noe som vil ruve i statsbudsjettets tallkolonner?

Under nær sagt alle departementers budsjetter er det en del forvaltningsmessige oppgaver som en gang er blitt opprettet i en bestemt situasjon, men som det kanskje ikke lenger er *så* god bruk for. Andre kan reduseres ved at samme ting kan gjøres enklere og billigere.

Har De noen konkrete eksempler på slike?

Jeg har i Stortinget i årenes løp pekt på en rekke slike tilfelle, men en systematisk gjennomgåelse er vanskelig uten at man sitter med den detaljoversikt som en regjering og administrasjon har. Den rette tid for slike reformer er nedskjæringen av råbudsjettet som jo er en årlig prosess.

Den eksisterende økonomiske politikk, herunder finanspolitikken har skapt en bestemt inntektsfordeling mellom sosialgrupper, og mellom bedrifter og lønnsmottakere. Har Høyre i tankene å gå inn for å endre denne?

Selv under det nåværende styre foregår det stadig både positive og negative endringer i inntektsfordelingen.

Vår linje med sikte på å redusere skattetrykket vil på kortere sikt også kunne påvirke inntektsfordelingen. Men på lengre sikt vil den raskere produksjons- og inntektsøking som vi mener vår politikk vil medføre, skape en gunstigere inntektsutvikling for alle grupper. Selv om en gruppe mennesker får en mindre prosentandel av nasjonalinntekten enn før, vil den likevel få en høyere inntekt i absolutte tall enn med Arbeiderpartiets politikk. Og det er vel det viktigste.

Høyre peker ofte på det uheldige i at staten forsterker sin formuesmessige stilling i forhold til de private ved den høye offentlige sparing over statsbudsjettet. Men hvordan kan dette unngås hvis man på den ene siden innser at del ikke er så svært store muligheter til å redusere de totale statsutgifter, og på den annen side ikke ønsker å gjøre statsbudsjettet mer ekspansivt?

Vi innser selvsagt at staten må trekke inn de midler som er nødvendige for å unngå et for ekspansivt statsbudsjett. Men vi har pekt på en framgangsmåte som er annerledes enn den nåværende med de usedvanlig høye skatter. Skattene må være lavere, bl. a. av hensyn til det vi nettopp drøftet om kostnadslikegyldigheten i næringslivet, og av hensyn til arbeidsinnsatsen hos folk med mer enn moderate inntekter, og for ikke å hemme den økonomiske vekst. Staten må istedenfor, hvis det er nødvendig å trekke inn midler, oppta lån. Herved vil de private beholde en større del av formuesøkingen, samtidig som staten kan drive sin konjunkturpolitikk.

Kan man si at man herved erstatter den høyeste del av den nåværende beskatning med rentebærende fordringer?

Det er vel ikke den naturligste måten å framstille det på. Jeg vil heller si at man avskaffer overbeskatningen uten at Staten mister herredømmet over pengene.

I det avsnittet i Høyres program hvor det med blå overskrift heter «utbygging av distriktene», heter det at «større og mindre distriktssentra - - - vil kunne bidra effektivt til å stanse den folkeflytting som skjer fra enkelte områder.» På bakgrunn av de flyttingstendenser vi har i Norge, hvor det bare er noen ganske få distrikter som har netto innflytting på bekostning av hele resten av landet, tror De det har noen hensikt å basere seg på distriktssentra på mindre enn ca. 30 000 innbyggere? Vil det ikke være en illusjon å tro at bysamfunn på 3—4000 mennesker kan konkurrere når det gjelder gravitasjon, med Oslo-, Stavanger-, Trondheims- og Skiensfjord- og Østfoldområdet?

Vi skal vel ikke ha Oslo-forhold over hele landet. Norge må være basert på betydelig spredt bosetning også i fremtiden. Det det gjelder er å skape muligheter for et fullverdig utkomme også utenfor stor-sentrene.

Er det noe annet spørsmål som De har lyst til å belyse som en avslutning på denne samtalen?

Jeg vil gjerne oppsummere de krav jeg mener man bør stille til økonomisk politikk. Den bør være forbrukervennlig på lang sikt, for det er veksten som har skapt vår høye levestandard, og det er fortsatt vekst som vil øke vår velstand. Den bør være produksjonsvennlig på kort sikt, for det har aldri gitt gode resultater å spise av såkornet. Og man må aldri tape av syne nødvendigheten av balanse i økonomien.

Intervjuer:
Eskild Jensen.

Kristelig Folkeparti's økonomiske program

INTERVJU MED STORTINGSMANN KJELL BONDEVIK, KRISTELIG FOLKEPARTI'S PARLAMENTARISKE FØRER

Det snakkes om at en ny regjering vil legge opp en ny kurs. Hvilken ny kurs er det her snakk om?

Nåvel, kursen vil på mange områder bli omtrent som før, utenriks- og forsvarspolitikken kommer stort sett til å gå etter de samme linjer som hittil, og særlig store endringer blir det heller ikke på sosial- og kulturpolitikken. Det blir på den økonomiske politikk vi først og fremst vil merke den nye kurs.

Og innenfor dette området, hva går den nye kurs ut på, hvilken målsetting har den nye regjering?

Det er ikke fastsatt noen ny økonomisk politikk for en ny regjering — vi vet jo ikke hvordan utfallet av valget vil bli — men for Kristelig Folkeparti står det som det mest brennende spørsmål å få et stabilt lønns/prisnivå. På dette området har det nå gått for mye i bølgegang, det blir stadig sprøytet inn statsmidler, og en kortere tid har dette gitt ro, men noen egentlig stabilisering har vi ikke klart å få til. Denne stadige reduksjon i pengeverdien er meget uheldig for enkelte grupper, jeg tenker her på pensjonister og andre som ikke er med i arbeidslivet. Disse grupper har stort sett blitt liggende etter.

Hvordan skal vi så få til en stabilisering?

En ny regjering må i motsetning til Arbeiderpartiets regjering forsøke å unngå straks å bruke opp den økning vi har i produktiviteten. Vi må passe på at lønningene ikke ligger foran, dette fører til at vi stadig er i utakt med utlandet, og vi har ikke fått satt av nok til å møte eventuelle konjunkturnedganger med.

Kristelig Folkeparti går inn for tvungen mekling?

Slik som situasjonen er, blir dette ofte nødvendig. Når det ikke er mulig å komme fram til enighet, og store samfunnsinteresser står på spill, er tvungen mekling nødvendig.

Men, Deres syn forutsetter vel at offentlige myndigheter kommer mer inn i bildet?

Det er ikke sikkert at det er nødvendig. Vi går ikke inn for noen sentralisert dirigering av vår økonomi. Men vi må rette opp vår økonomi, og rette den opp på en slik måte at landet er tjent med det. Den frivillige veien i lønnsoppgjør er naturlig, men blir ikke de store organisasjonene enige, må Regjering/Storting bruke lønnsnemnd. Men jeg vil her legge til at lønnsnemnd ikke er det samme som Stortingsvedtak, og at lønnsnemnda må bestå av upartiske menn.

Betyr dette at Kristelig Folkeparti ikke er for et sentralt — skal vi kalle det økonomisk råd — som gir uttalelser i lønnsspørsmål?

Dette spørsmål kan jeg ikke svare på nå. Jeg må se saken utredet først. Det ville være en fordel med et kontor med gode folk som uttalte seg om hvor langt en kunne gå, det er klart at alle bør bøye seg for fagfolk. Men dette kontor må se helt nøytralt på spørsmålene.

Skal vi gi oss med spørsmålet pris/lønn her, og se på hvilke andre områder av den økonomiske politikk hvor vi vil få en omlegging?

Ja, — skattepolitikken — her mener vi i Kristelig Folkeparti det samme som de andre mellompartiene. De små og mellomstore bedrifter får idag ikke de samme muligheter til avskrivning som de store bedrifter. Vi må satse mer på de små og mellomstore bedrifter.

Altså bedre avskrivningsregler for mellomstore og små industri- og handelsbedrifter som er aksjeselskaper?

Ja, vi må i det hele satse mer på de små og mellomstore bedrifter, f. eks. som underleverandører til de store. Dette har særlig betydning for distriktsutbyggingen.

Denne fordel får vel da de fleste industri- og handelsaksjeselskaper, s t o r e i denne sammenheng er vel bare noen ganske få?

Ja, enig i det.

Vel, er dette den totale forandring på bedriftsbeskatningens område, får vi vel så se på den personlige skatt?

Progresjonen er for hard, d.v.s. for steil, dette hindrer en del personer fra å yte sitt beste, fordi de får for lite igjen. Dette er antagelig våre beste folk. Alle tenker vel til en viss grad økonomisk — samme hvor idealistiske de er. Når det gjelder skatteleggingen forøvrig, er det vel den rette vei å gå over til mer indirekte beskatning.

Bruker vi bare den direkte skattelegging, kan vi komme over til de forhold at folk ikke er så nøye med å oppgi alt de tjener. Selv om vi absolutt ikke godkjenner dette, må det være riktig å se farene her, og forsøke å komme over til et mer indirekte skattesystem. Gjennom de indirekte skatter vil jo den enkelte gjennom sine innkjøp selv bestemme den skatt han vil betale.

Er det andre forandringer innenfor området skatt som vil komme?

Vårt skattesystem er idag for komplisert. Jeg er temmelig sikker på at det er enkelte som idag betaler for mye i skatt. De kjenner ikke alle mulige bestemmelser. Vårt skattesystem trenger altså en revisjon. Her må det en utredning til, og denne håper vi kan komme så fort som mulig.

Regner De med noen vesentlig reduksjon i det totale skattenivå?

Nei, ingen vesentlig reduksjon, men en 200—300 mill. kr. skulle være mulig. Med de krav som idag stilles til utbygging av kommunikasjoner, undervisning og forskning, for bare å nevne noen, så er det klart at en vesentlig reduksjon av skattenivået ikke er mulig.

Vi har tidligere så vidt nevnt distriktsutbyggingen, kan vi her regne med noe nytt syn fra en 4-parti-regjering?

Ja, det er to ting som er avgjørende for oss i Kristelig Folkeparti. For det første at vi rundt de større byene har pressområder, og for det andre at skjer det ikke noe fort med distriktsutbyggingen, risikerer vi at enkelte bygder blir mer eller mindre avfolket. Vi må bygge ut distriktene slik at pressområdene blir avlastet.

Hvilke virkemidler vil De sette inn her?

Utbygging av gode kommunikasjoner. Og videre legge forholdene til rette slik at bedriftene er tjent med å starte noe i distriktene.

Legge forholdene til rette, hva vil det si?

Vi får legge forholdene til rette gjennom skattepolitikken, og på andre måter gjennom indirekte tilskudd til bedrifter som trenger det.

Direkte tilskudd, kan det komme på tale?

Det tror jeg neppe. Dette spørsmål må jeg se utredet før jeg kan svare på det.

Rene statsbedrifter, kan det komme på tale?

Det naturlige må være det private initiativ. Skulle det så være områder hvor det er umulig å få de private til å satse kapital, kan statsbedrifter komme på tale.

Utbygging av kommunikasjonene vil kreve store investeringer?

Ja, vi er klare til å ta disse investeringene. Forøvrig vil dette med konsentrasjon også kreve store investeringer i kommunikasjonssektoren. Bare se på de problemene de store byene har idag.

Følger De Senterpartiet når det gjelder spørsmålet om distriktsutbyggingen?

Både Senterpartiet og Arbeiderpartiet synes å sette det hele noe på spissen. Endel større sentra må en nok ha, men vi er imot å bygge ut nokså mange byer.

Sentra på 10—15 000 innbyggere skulle være nok. Men la meg poengtere at vi er enige med Senterpartiet i at hver kommune eller et passelig område må få sitt senter. Legger vi ikke grunnlaget her nå, kan det senere bli for sent.

Regner De med noen forandring i jordbruks- og fiskeripolitikken?

Neppe noen hovedforandring. Rasjonaliseringen i jordbruket vil fortsette i det samme tempo som hittil. Og innenfor fiske må en jo si at fiskerne selv er i villrede. Vi må selvfølgelig få flere større båter, som kan gå lenger til havs, og Staten må være med å hjelpe til i denne utviklingen.

På det utenriksøkonomiske området; Nordisk samarbeid — EFTA — EEC, får vi se noen forandringer her?

Innenfor den kommende 4-års-periode tror jeg ikke det. Den sterkeste part i EFTA har stelt seg mindre bra, og dette vil jo være et hinder her. Likeledes er den indre strid i EEC noe som må løses før en kan snakke om et intimt samarbeid mellom EEC og EFTA.

Jeg ser det imidlertid som en hovedoppgave at det kommer til et samarbeid mellom EEC og EFTA, og vi må legge forholdene til rette for et slikt samarbeid så EFTA og EEC på lang sikt kan gå sammen. Tiden er imidlertid ikke moden for dette nå. Saken var heller ikke moden den gang vi hadde den oppe i Stortinget.

Bedriftsdemokrati er idag et aktuelt slagord?

Dette spørsmål er ikke utredet nok ennå. vi må først arbeide for større likhet for funksjonærer og arbeidere når det gjelder ferie, syketrygd etc. Jeg tror ikke på noe øyeblikkelig lovforslag om dette med bedriftsdemokrati — og at arbeiderne skal være representert i bedriftenes styrer. Dette er en sak hvor vi må gå skrittvis fram.

I statsselskaper er det gjennomført en form for bedriftsdemokrati. Stortinget var enstemmig i denne sak?

Ja, men selv ikke her ble det gått så langt som Aspengrenkomiteen foreslo. Vi får se hvordan disse forsøkene nå går.

Kristelig Folkeparti har total avhold på sitt program.

Ikke total avhold i den forstand at vi vil tvinge folk. Men vi går inn for sterkere opplysning omkring avholdsspørsmål.

Vil De sosialisere bryggeriindustrien?

Nei, men det bør snarest mulig innføres bevillingstvang.

Regjeringen Lyng hadde også dette med stabilisering av lønninger/priser som et sentralt punkt på sitt arbeidsprogram. På dette grunnlag fant de 4 partiene det riktig å utnevne en landbruksminister — fra Senterpartiet — som sto meget sentralt i produsentorganisasjonene. Tror De dette var en heldig løsning?

Det var en naturlig løsning. Det er jo Senterpartiet som i første rekke har spesialisert seg på landbrukspolitikken.

Dette med en 4-parti-regjering, er ikke det en vanskelig situasjon for Kristelig Folkeparti? Har ikke partiet alltid vært et mellomparti som aldri skulle gå med ytterpartiene til høyre eller venstre?

Situasjonen er ikke lett for oss. Vi vil helst ikke ta parti for ytterpartiene. Vi ser derfor helst en regjering av mellompartiene. Men dette er dessverre ikke realistisk.

Intervjuer:
Bjørnulf A. Sandberg.

Norges Kommunistiske Parti's økonomiske program

INTERVJU MED REDAKTØR JØRGEN VOGT, NORGES KOMMUNISTISKE PARTI

Arbeidskraft og kapital er grunnlaget for produksjonen. I de år som har gått siden den marxistiske ideologi fikk betydning, har teknikken endret arbeidets art. Mener De at disse endringer har vært av betydning for folks politiske innstilling, valg av parti og for NKP's ideologiske grunnlag?

Kapitalen er jo også skapt ved arbeid. Uten arbeidskraften er selv den mest automatiserte maskin uten verdi. Arbeidets former blir endret gjennom den tekniske utvikling. Men arbeidsinnsats er jo ikke bare tungarbeid — tankearbeid er ikke minst viktig. Den sterke økning i funksjonærstanden er en kjensgjerning. Automasjon og rasjonalisering kan representere en lettelse, men en må også ha et våkent øye for ulempene med sterkere press, tempo og så videre. Det er klart at slikt påvirker folks tankegang. Det virker å komme opp på funksjonærnivå. På den annen side kan en vel si at funksjonærarbeidet er blitt stadig mer proletarisert, så dette virker begge veier. De grunnleggende idéene som NKP bygger sin ideologi på endres selvsagt ikke, men det er klart at strukturelle endringer i samfunnet må bety noe for partiets måte å legge fram sine synspunkter på.

Det kan vel sies at kapitalen som produksjonsfaktor har fått en stadig større betydning?

Bak hver arbeidsplass står det mer kapital enn før. Utviklingen i teknikk og vitenskap fører til det. Men det interessante er at det foregår en sterk konsentrasjon av kapitalen. En ting er investeringsmengden som settes inn for en arbeidsplass, — uavhengig av samfunnssystemet. Et annet spørsmål er eiendomsforholdet til produksjonsmidlene.

Hva med disposisjonsretten til kapital i Norge idag?

Mesteparten av kapitalen eies av private. Og utviklingen går i retning av stadig sterkere konsentrasjon, i banker, konserner etc. Skipsbyggingsindustrien har nylig hatt en departementskomité i arbeid, og denne komité legger opp til enda sterkere konserndannelser. Mindre bedrifter blir underlagt større kapitalforetak. En ting er hva som er teknisk hensiktsmessig for en rasjonell produksjon. En annen ting, som en ikke kan se bort fra, er den konsentrasjon av økonomisk makt på få hender som foregår. Denne makten får ikke bare innflytelse økonomisk sett, men også politisk. Et eksempel er hvordan bankene setter seg imot den nye kredittloven. De har til og med fått det til slik at den ikke skal gjelde for dem før neste år. Et annet eksempel: Arbeiderpartiet hadde for noen år siden en programpost om arbeiderrepresentasjon i be-

driftenes styrer. Dette ble det imidlertid ikke noe av da Arbeidsgiverforeningen og Industriforbundet satte seg imot.

Hva mener NKP bør gjøres på dette området?

Her er stikkordet demokratisering. Storbankene bør nasjonaliseres. Kredittgivingen må komme under samfunnets kontroll. Det er et skritt på veien med den nye loven om penge- og kredittforholdene. Men en skulle gått enda lenger, i alle fall nå fulgt komitéens forslag helt ut. Det avgjørende er imidlertid at loven brukes.

Er det andre typer av privat næringsvirksomhet som NKP mener bør nasjonaliseres?

Forsikringsselskapene og større konserner bør bringes inn under samfunnets kontroll. Alt dette er selvsagt ikke dagsaktuelt, vi regner med en trinnvis utvikling.

Det er altså flere måter å nå målene på, gjennom kontroll eller nasjonalisering. Er det fra NKP's synspunkt tilfredsstillende med kontroll på det nåværende tidspunkt?

Det kan ikke kalles tilfredsstillende, — men det er skritt på veien, — og kan bli realistiske løsninger i den kommende stortingsperiode. Når det gjelder kontroll med storkonsernenes investeringskapital, kommer også spørsmålet om demokratisering på arbeidsplassen inn.

Kan De si litt om NKP's syn på dette?

Demokratiet på arbeidsplassen er en viktig side ved fornyelsen og utvidelsen av demokratiet generelt. Det kan anta forskjellige former. Det kan gjelde medbestemmelsesrett når det gjelder hvordan arbeidet skal gjennomføres, men det kan også gjelde bedriftenes øvrige disposisjoner: Produksjonsopplegget, mulige endringer i arbeidsstokken, kontroll med regnskapene, anvendelsen av overskudd osv. Ved representasjon valgt av de ansatte selv til bedriftenes styrer og ved bedriftsforsamlinger, hvor de ansatte og det offentlige i alle fall har halvparten av medlemmene, vil medbestemmelsesretten kunne bli noe mere reell.

Er ikke dette samarbeide med storkapitalen?

Det er blitt sagt at de ansattes representanter blir gisler for bedriftsledelsen. Vi legger imidlertid vekt på at de som skal velges skal være representanter for arbeiderne og stå ansvarlig overfor dem. Vi ser dette som en ny fase i klassekampen — en kamp for å få slutt på at noen få skal kunne bestemme over det som angår de mange. Arbeidsgiverne vil ikke tillate at de ansatte kommer inn i selve rorhuset, og de vil bare godta former som baseres på klassesamarbeid, nettopp derfor må en demokratisering her kjempes igjennom. Hva det blir til vet ingen på forhånd, men mulighetene er der for en framrykking. Tariff- og lønnsspørsmål må selvsagt som nå behandles og avgjøres av fagorganisasjonen.

Vi er enige om at realkapital er viktig. Men hva med utenlandsk kapital?

Vi er ikke mot utenlandsk kapital f. eks. i form av lån. Et kapitalfattig land vil være henvist til lån fra utlandet, dvs. kapitalimport for å få den ekspansjon som en ønsker. Vi kan selvfølgelig bygge på vår egen kapitalakkumulasjon, men det blir en hard belastning.

Kapitalimporten bør imidlertid *ikke* skje gjennom direkte kapitalplassering i bedrifter, — men gjennom lån. Et eksempel er Tokkelånet i Verdensbanken. Herredømmet over produksjonsanleggene må ikke komme i fremmede hender. Vi har eksempler på at kapitalplasseringer er alltid mer usikre, da utenlandske kapitalister som regel ser på en bedrift i Norge som en brikke i et større spill. En må sørge for at en ikke blir gjort politisk avhengig av utenlandske krefter.

Bør kontrollen skje ved lovgiving?

Vi har en ganske streng konsesjonslovgiving. Den var i sin tid av stor nasjonal betydning. Vi bør være varsomme med å lempe på den. I denne forbindelse ser vi det som en fare med medlemskap i EEC, som åpner for frie kapitalbevegelser. Det vil undergrave den nasjonale beskyttelse som ligger i konsesjonslovene.

Distriktsutbyggingen har vært sterkt fremme i den offentlige debatt i den senere tid. Hva er NKP's stilling til dette spørsmålet?

NKP ser det som en av de viktigste oppgaver å fremme distriktsutbyggingen, å motvirke konsentrasjon i noen få områder og avfolking av bygdene. Bankene gir lite til finansiering i distriktene, vel fordi kapitalplasseringer der ofte er svært usikre. Skal det sikres utbygging i distriktene, må ikke profitthensynet alene være bestemmende, de samfunnsmessige hensyn må telle. Derfor er det nødvendig med samfunnsmessig kontroll over kapitalen. Dette kan skje ved direkte offentlige investeringer, garantier for lån, investeringsregulering, restriksjoner for den videre utbygging i pressområder etc.

Hvordan stiller NKP seg generelt til fordelingen av ressurser til privat og offentlig bruk?

Vi mener at det sosialt sett er riktig med en øking av det kollektive forbruk, som skjer gjennom stat og kommune. Også når det gjelder anvendelsen av ressursene til investeringer bør mere skyves over fra private til det offentlige, som kan sørge for at investeringene settes inn ut fra samfunnsmessige hensyn, så ikke private profitthensyn blir avgjørende.

Er et sterkt kommunalt selvstyre, som NKP går inn for, forenlig med en sentraldirigert planøkonomi?

Dette er et viktig og vanskelig problem. Det vil alltid være spenning mellom lokale og sentrale interesser. Også i sosialistiske land har man fått føle dette problem. I enkelte perioder for et land er det nødvendig med et sterkt sentralt herredømme. Men den lokale virksomhet er i og for seg en faktor av stor økonomisk betydning. Oppgavene i et samfunn bør fordeles kommunalt, regionalt og sentralt. Og de oppgavene som kommunene skal løse, bør de ha virkelig herredømme over.

Kommunene er i dag blitt skatteobjekter for staten. Budsjettene belastes med utgifter til statlige tiltak f. eks. sosiale trygder. I Oslo svarer disse til henimot 2 skatteprosent. Disse utgifter har imidlertid kommunene ikke herredømme over, det er rene bundne utgifter. Vi mener at dersom kommunene har innflytelse over en budsjettpost, bør denne være på kommunebudsjettet, men ikke ellers.

Når vi er inne på trygder, — NKP mener at trygdepremiene for arbeidstakerne bør falle bort. Har arbeidsgiverne midler til å betale alt dette, eller må det bli snakk om en eller annen form for overveltning?

Uansett dekningsmåte må utgiftene dekkes av den løpende produksjon. Vi er ikke mot premie fra arbeidstakerne, — men personlig premie bør graderes etter inntektens størrelse. Folkepensjonspremien på 4% er i samsvar med det prinsipp vi har gått inn for tidligere, nemlig at premien skal være proporsjonal med inntekten. Et aber ved den nye ordningen er imidlertid at det er satt en toppinntekt på 42000 kr. for beregning av premien.

Vi gikk i 1957 inn for større arbeidsgivertilskudd. Dette betyr selvsagt en stor belastning på de arbeidsintensive bedrifter. Vi er kommet til at arbeidsgivernes del av premien bør fordeles etter produksjonsresultatet. Overveltning er en fare. Idag blir de store sosialutgifter brukt som argument mot lønnstakernes krav om økte realinntekter. Utgiftene kan selvsagt veltes over i prisene, — men de kan jo også dekkes av profitten. Dekningsmåten er og blir et kampspørsmål.

Er inntektsfordelingen i Norge idag antakelig eller utilfredstillende fra NKP's synspunkt?

Den er utilfredsstillende forsåvidt som de økte muligheter og økte behov som teknikken skaper, ikke har gitt inntekter som er på høyde med disse muligheter og behov. Grupper av lønnstakere ligger ennå på et lavt nivå lønnsmessig. I forbindelse med folkepensjonen har vi derfor hevdet at en bør unngå å overføre den ulikhet som eksisterer i yrkesaktiv alder til alderdommen. Vi er for en progressiv beskatning. De endringer i progresjonsskalaen som har funnet sted, har vært mindre heldig gjennomført. Vi har faktisk fått en progressiv skattelettelse for de store inntekter.

Vi tar i vårt program opp tanken om en forskjellig skattlegging av arbeidsinntekt og kapitalinntekt. Den sterke progresjonen bør gå på kapitalinntekten og ikke på arbeidsinntekten. En lempning av progresjonen idag vil gi en like stor lempning for kapitalinntekt som for arbeidsinntekt.

Til slutt vil vi trekke fram problemene omkring den budsjettmessige balanse. En ting er å love, — en annen ting å ha ressurser nok til å innfri løftene.

Det er produksjonsresultatet som bestemmer hvor mye vi kan gjøre. Vi kan også peke på militærbudsjettet, der er det nok å ta av. Vi går imidlertid ikke inn for en ensidig nedrustning, slik som SF gjør, men vi mener at Norge, basert på nøytralitet, bør føre en utenrikspolitikk som i seg selv gir grader av sikkerhet. De frigitte midler som blir resultatet av en slik politikk, kan settes inn i løsningen av andre oppgaver. Jeg tror at en eventuell borgerlig regjering vil få atskillig hodebry med å innfri alle sine løfter om flere boliger, skoler, veier etc.

Og så gir vi ordet fritt til en sluttreplikk.

Ved dette valget har vi konsentrert oss om fire punkter: Stans i prisstigningen, demokratisering av næringslivet, distriktsutbyggingen og utenrikspolitikken.

Norges Kommunistiske Parti står på marxismen — leninismens grunn. Vårt arbeidsprogram er lagt opp på grunnlag av hva som er praktisk mulig i Norge i den nærmeste framtid. I regjeringsposisjon vil vi ikke med et slag kunne omskape samfunnet, det må skje gjennom en trinnvis utvikling, men den må være ubetinget rettet mot storkapitalens makt.

Hvordan går valget?

Vi håper på ved dette valget å kunne gjenerobre tapt terreng ved økt tilslutning der vi stiller lister og ved igjen å få kommunister inn på Stortinget. I 3 fylker sto vi sist nærmest til å få et mandat. Vi håper på mandater både i Hedmark og Finnmark.

Men SF stiller jo liste begge steder?

Dette reduserer selvsagt våre sjanser, men vi tror på et godt resultat likevel.

Intervjuere:
Arne Faye,
Åge Sørsveen.

Senterpartiet's økonomiske program

INTERVJU MED STORTINGSMANN PER BORTEN, SENTERPARTIET'S PARLAMENTARISKE FØRER

Det er av mange hevdet at Senterpartiet er «et snevert gruppeparti». Man viser i denne forbindelse til at partiets tidligere navn var Bondepartiet. Er det dekning for en slik uttalelse, og i tilfelle, i hvilken grad?

Som for de fleste andre partier så oppsto Bondepartiet som en følge av at de andre partiene ikke kunne ta for seg alle de forskjellige sidene i samfunnet, med den følge at enkelte grupper ble hengende igjen i utviklingen. Venstre og Høyre maktet heller ikke å overflødiggjøre et spesielt «arbeiderparti».

I dag er det ikke dekning for en slik gruppering som ovenstående uttalelse indikerer. Vi har f. eks. i stor grad konsentrert vår oppmerksomhet til sosialsektoren og skolesektoren. I den senere tid har vi konsentrert oss om strukturproblemene i samfunnet, distriktsproblemene, etc.

Vårt parti har gjennomgått den samme utvikling som de andre tilsvarende partiene i Skandinavia, og vi er nå blitt et sentrumsparti. En slik utvikling er noe alle partiene gjennomgår. Det gjelder vel f. eks. også Arbeiderpartiet, som heller ikke lenger er et like typisk gruppeparti som tidligere.

Hva er Senterpartiets økonomiske grunnsyn? Hva står partiet for og hva skiller det fra de andre?

Vi går inn for et økonomisk system bygd på privat eiendomsrett og privat initiativ. For å utfylle dette vil jeg få gå litt tilbake i tid. Renliberalismen lyktes ikke i å fremskaffe et samfunn med en god fordeling av inntektene, hverken mellom personer, grupper eller distrikter.

Men vi mener at man skaper heller ikke et samfunn med tilfredse individer når en stor del av virksomheten utføres av det offentlige. Enkeltmennesket blir ikke lykkeligere jo mer av samfunnsansvaret som overføres til kollektivet. Ved dette har vi vel også redegjort for vår innstilling til sosialismen. Vi mener at resultatet blir best når menneskene får utfolde sitt initiativ selv, m.a.o. individene må få leve sitt eget liv under ansvar.

Vi skiller oss fra Høyre ved at vårt syn er mer liberalt enn liberalistisk. Mens en del av Høyre vel kan forenes med de synspunkter som forfektes f. eks. av «Farmand» — som jo går inn for en fullstendig fri markedsøkonomi på alle områder — så er vi beredt på inngrep fra det offentlige. Vi aksepterer utjevning over statsbudsjettet, og utjevning over distriktene. Vi går inn for at samme inntekt skal gi samme skatt overalt i landet. Vi er mer villig til å satse på statsbankene i den grad de gir bedre kredittfordeling enn Høyre.

Som følge av at Arbeiderpartiet ofte konkurrerer med Senterpartiet i distriktene så liker det gjerne å gi inntrykk av at vi står «til

høyre for Høyre». Det er vel neppe riktig, som før nevnt må vel vi karakteriseres som et sentrumsparti.

Senterpartiets politikk er også influert av den sterke fremveksten av kooperative tiltak. Senterpartiet har fått rekruttert en god del av sine folk fra disse organisasjonene. På den annen side er våre folk mer tradisjonsbundet enn andre grupper, og forsåvidt «konservative» i enkelte andre spørsmål.

Statsminister Gerhardsen hevdet i forbindelse med debatten om det siste langtidsprogrammet at de borgerliges innstilling i denne sak representerte «et sammenbrudd for borgerlig ideologi»?

Statsministeren har også tidligere sagt at en borgerlig regjering vil slippe løs reaksjonære krefter i vårt samfunn, samtidig sier han at de borgerlige fører Arbeiderpartiets politikk, — en merkelig attest til seg selv.

Dette viser forøvrig gehalten i den slags argumentasjon. Men det har, heldigvis vil jeg si, gått den veien at en mer rolig kan drøfte de økonomiske problemene enn tidligere. Trusselpolitikken fra tidligere tider om at arbeidsmarkedsorganisasjonene ville motarbeide enkelte regjeringer og støtte andre har tapt seg. Uansett hvilken politisk farve regjeringen måtte ha så vil organisasjonene opptre samfunnsbevisst. Man har ikke lenger de klassemotsetninger som en hadde før.

Senterpartiet legger stor vekt på pris- og inntektspolitikken. I sitt program hevder partiet at det er statsmyndighetenes oppgave å overvåke at ikke landets konkurranseevne svekkes ved en særnorsk prisøking. Videre peker programmet på at indeksklausuler i lønns- og prisavtaler har en tendens til å forsterke prispresset. Hva er Senterpartiets syn i denne saken, og hvilke virkemidler vil partiet bruke? Hvilken rolle spiller jordbruksavtalene i denne forbindelse?

Nå er saken at vi vel de siste 2 år har hatt en særnorsk prisstigning. Og så lenge man presser hverandre opp gruppevis må en få en slik utvikling med stadig stigende priser. Bare en liten del av prisstigningen skyldes vel jordbruksavtalen, da jordbrukerne jo etter hvert er blitt en liten gruppe.

Den stat som lykkes i å få hånd om pris- og kostnadsutviklingen vil få et pre foran dem som ikke klarer det. — Dette kan heller ikke vi se bort fra.

Hva angår virkemidler for å søke å dempe prisstigningen, så har vi vel ingen andre muligheter, innenfor et samfunn med fri organisasjonsrett og selvstendige organisasjoner, enn å drive opplysning. Vi mener dessuten at en bør opprette et råd av eksperter, som har som oppgave å vurdere hva hver gruppe kan tåle i lønnsøkning.

Regjeringen ville legge et slikt ekspertråd under et departement, men vi mener at råd fra et slikt ekspertutvalg vil få størst vekt hvis det blir gitt en slik objektiv karakter som mulig.

Det er imidlertid klart at innenfor et demokratisk samfunnssystem med frie avtaler i arbeidslivet er det begrenset hva en kan oppnå ved ovennevnte virkemidler. Nå har imidlertid tvungen megling innarbeidet seg som en akseptabel løsning.

I et land vil man bestandig ha spenningen mellom det «objektivt riktige» og det politisk mulige. Hvis man er villig til å ta politiske belastninger — partipolitisk sett — ville man kunne komme lengre enn i dag. Personlig mener jeg at de politiske partier i dag er for lite villige til å ta slike belastninger, og derfor får man også uheldige konsekvenser i den økonomiske politikk.

Når det gjelder prisutviklingen så er vi av den oppfatning at det er bare en begrenset kontraktiv virkning man kan oppnå gjennom kredittpolitikken. Her må også statsbudsjettet brukes. Siste statsbudsjett fikk dessverre en mer ekspansiv virkning enn det som var ønskelig, og dette må føres tilbake til partienes uvilje til å ta politiske belastninger.

Hva er Senterpartiets syn på boligpolitikken?

Også når det gjelder boligpolitikken har vi dessverre fått instituert en uheldig situasjon. De første lånene som ble innvilget av statsbanken etter krigen ble gitt til 2½ % rente, og det ble innvilget store avdragsfrie lån. Renten var dessuten bundet for en lang periode. *Et slikt opplegg forutsetter et stabilt pris- og inntektsnivå.* Det har vi ikke klart å opprettholde, og derfor har vi nå fått meget uheldige skadevirkninger av denne boligpolitikken. De som bygde hus i den første etterkrigstiden har i dag høye inntekter og en husleie som er unormalt lav, mens de unge som bygger i dag må tåle en husleie som er meget høyere. Vår boligpolitikk i dag er derfor direkte usosial.

Man kan imidlertid benytte den adgang som er tilstede til å gjøre de rentefrie lån rentebærende, de avdragsfrie lån avdragspliktige og bringe renten i det hele mer i samsvar med hva den er i dag. Ved dette kunne en fått frigjort store midler som i dag ligger bundet i disse lånene og økt sparingen. Men dette er igjen et eksempel på et såkalt upopulært tiltak, som ikke er politisk gjennomførbart.

Senterpartiet går derimot inn for ovennevnte linje i boligpolitikken, samtidig som vi vil legge rentenivået for Husbanklånene nærmere opp til markedsrenten. Nødvendig husleie-

støtte vil vi så gi på sosiale indikasjoner. Vi går dessuten inn for en kortere avdragstid på lånene for å gjøre boliginstitusjonene mer selvfinansierende. Det er klart at et slikt standpunkt er upopulært, og det har vi fått merke. På den annen side må en være klar over at boligfinansieringen er den sentrale sak innen den økonomiske politikk i dag. Allerede neste år vil vi måtte komme opp i over 1 milliard kroner i utlån fra boligbankene, og å finansiere dette vil bli en vrien oppgave for enhver finansminister.

Jeg tror imidlertid en kan oppnå mye innen boligsektoren ved å legge om boligpolitikken. En bør i langt større utstrekning søke å øke den private sparing. I Danmark har man f. eks. klart det.

Når det gjelder hvor mange boliger som skal bygges vil jeg få si at vi i Senterpartiet tar avstand fra den overbyingen som nå foregår fra enkelte partier. Når disse hevder at de skal bygge 40 000 boliger allerede fra neste år, så har de tatt dette tallet ut fra luften uten å regne på hvilke byrder dette faktisk vil innebære for landet. De partiene som hevder at man kan bygge 10 000 boliger mer fra neste år alt, er etter min oppfatning uansvarlige i sine løfter. Dette er ikke mulig, uten skadelige flaskehalser.

Norge har en økonomi som *kan* bygge flere boliger enn man gjør i dag. På lang sikt tror jeg imidlertid det ville være uheldig å øke boligbyggingen for raskt på bekostning av andre oppgaver i samfunnet. Jeg tror det er realistisk å gå inn for en øking av boligbyggingen med ca. 2000 boliger i året. Mesteparten av boligbyggingen tror jeg også i fremtiden vil skje gjennom statsbankene, bl. a. som følge av at den privatfinansierte byggingen vil gå ned på grunn av vanskeligheten med å få lån i privatbankene.

Vil Senterpartiet gå inn for en omlegging av skattepolitikken?

Når det gjelder skattedebatt har man alltid fare for demagogi, dessverre. Jeg tenker bl. a. på beskyldningene mot enkelte grupper for skattesnyteri. Når skattetrykket blir hardt er det vel naturlig at de fleste benytter de muligheter de har til å unngå skatt.

Når det gjelder spørsmålet om reform så er det et sterkt behov for forenkling. Det system man har i dag er så komplisert at man mangler oversikt. Videre er det et spørsmål om ikke kommunene bør få en større andel av skatteinntektene enn i dag. Dette synes nødvendig med de oppgaver det er pålagt kommunene å løse.

Senterpartiet har ventilert den tanke at den direkte skatt i sin helhet bør overføres til kommunene, slik at Staten får sine inntekter fra den indirekte beskatning. For å unngå at de «fattige» kommunene forblir fattige, må vi fortsatt foreta en viss utjevning over statsbudsjettet.

Videre er det ønskelig med en delvis lettelse av skattetrykket. Det er også vårt syn at den steile progresjonskurven er innsatshemmende, og dessuten rammer progresjonen for en del også de den ikke burde ramme. Veien man må gå er å kredittfinansiere en større del av de offentlige oppgaver enn man gjør i dag. Dette nødvendiggjør selvsagt en større privat sparing. Nå finansieres de fleste oppgaver via beskatningen.

Senterpartiet mener også at man må ikke diskriminere de små og mellomstore bedriftene, men gi dem de samme skatte- og avskrivningsregler som de større bedriftene. Etter min mening er det ikke tvil om at småbedriftene er rasjonelle og lønnsomme for samfunnet.

Nå mener imidlertid alle partiene at det er store og viktige oppgaver som påhviler det offentlige i de nærmeste årene. Foruten at boligbyggingen bør økes så raskt som mulig, så stilles det også store krav til det offentlige når det gjelder utbyggingen av skoleverket, innsats i undervisning og forskning, utbygging av samferdselsnettet, etc., etc. Dette skal også finansieres. Er det derfor noen muligheter for reduksjon av skattetrykket i de nærmeste 4 år?

Vi er villig til å diskutere dette. Skal man løse alle de oppgavene man nå taler om i den kommende 4-årsperiode, så er det klart at det vil medføre at man vil bli nødt til å opprettholde et høyt skattetrykk også i de nærmeste år.

Jeg vil i denne forbindelse få påpeke at den situasjon vi nå står overfor med mange uløste oppgaver er en konsekvens av for liten innsats i tidligere år. Arbeiderpartiet snakker om at det driver planøkonomi. Det har iallfall vært en tvilsom planlegging. Kleppe-komitéens innstilling var foreldet før den kom, og igjen har vi måttet forlenge beordringsloven for tannleger.

På denne bakgrunn må vi se uttalelsen om at det i de førstkommende år neppe kan regnes med noen lettelse av skattetrykket. Prinsipielt mener vi imidlertid at en må få en lettelse av skattetrykket. Selv om vi er klar over at en viss progresjon må en nok ha, må progresjonen lettes.

Distriktsproblemene har vært sterkt fremme i den økonomisk-politiske debatt i de siste årene. Det har vært hevdet av de andre politiske partiene at Senterpartiet går inn for å opprettholde all bosetting. Er dette riktig, og hvordan mener Senterpartiet at distriktsproblemene må løses?

Senterpartiet går ikke inn for å opprettholde *all* bosetting. Vi er klar over at i vårt gris-

grendte land er dette umulig. Det vi mener er at de distriktene som en mener *ikke bør avfolkes* har krav på samfunnets oppmerksomhet.

Hvordan stiller Senterpartiet seg til konsentrasjoner?

Vi er klar over at det kan bli sløseri med ressurser når en opprettholder en altfor spredt bosetting. Men etter økonomiske lover blir det også sløseri med ressurser når en har *store* konsentrasjoner. Hva som er *optimalt* i denne forbindelse er ingen gitt å si.

Vi må arbeide ut fra at når vi har et land som er mer grisgrendt enn land flest, og hvor ressursene er spredt, så får vi i Norge prøve å finne vår egen vei til å løse distriktsproblemene.

Når det gjelder virkemidler vi vil bruke, så mener vi det offentlige i langt større utstrekning enn nå må drive en tilretteleggende virksomhet. Ved grunnlagsinvesteringer må Staten legge forholdene til rette for industrireising i distriktene. Det må satses mer på investeringer i veier og kommunikasjoner.

Det hevdes at man må ha sentra av en viss størrelse for å kunne skape et industrielt miljø, som skal være en forutsetning for industrireising. Jeg tror dette delvis er en foreldet oppfatning, og at desentralisering av industrien er mulig, f. eks. gjennom underleverandørsystemet i industrien. Videre er jeg ikke så sikker på om den rasjonalisering av Norges Statsbaner som nå foregår, i form av nedlegging av stasjoner, alltid er samfunnsøkonomisk like lønnsom.

Vi går inn for et sentrum i hver kommune, og vi tror det er mulig å kunne skape lønnsomme industribedrifter i slike sentra. For å nå denne målsetting vil vi gjøre en langt større bruk av generelle virkemidler. En del av bosettingen vil nok imidlertid ikke kunne opprettholdes uten også på lang sikt å måtte foreta en inntektsutjevning. Vi mener det er riktig å foreta en slik utjevning for å sikre at et land med Norges topografi kan bli bebodd.

Vil man bruke skattelettelser for å lokke industri ut i distriktene?

Det har vist seg at skattelettelser er et effektivt middel for å spre industrilokaliseringen. De små og middelstore bedriftene er i dag veldig diskriminert, og her tror jeg en kunne oppnå mye ved en hensiktsmessig økonomisk politikk. Enkelte land har tydd til etableringskontroll, f. eks. England, for å hindre for sterk konsentrasjon av industrien. Dette vil vi midlertid ikke gå inn for, i alle fall ikke i første omgang.

Ellers mener jeg også at turismen kan bli en vesentlig faktor når det gjelder å sikre et inntektsgrunnlag i distriktene.

I sin landbrukspolitikk går Senterpartiet inn for å styrke det enkelte bruks økonomiske bæreevne. Vi går ut fra at det med dette menes at en må søke å komme over til en struktur preget av større bruk enn i dag; hvilke tiltak vil Senterpartiet gå inn for i denne forbindelse?

Den strukturrasjonaliseringsprosessen som har foregått i jordbruket i etterkrigstiden, i form av en overgang til større bruksenheter, kommer til å gå videre av seg selv. Oppgaven for det offentlige må bli å mildne de uheldige konsekvenser denne prosessen fører med seg.

Forøvrig mener vi en kan styrke landbrukernes økonomi ved å gå inn for å få reist mer skog, og lagt skog til bruk der det er mulig.

I sitt program går Senterpartiet inn for at Statens Landbruksbank må få midler til å tilgodese landbrukets behov for kreditt til en rimelig rente. De går inn for en høyere rente i statsbankene forøvrig. Skal landbruket prioriteres?

Nei, vi går *ikke* inn for at landbruket skal prioriteres. Men i dag har boligbankene en lavere rente enn Statens Landbruksbank. Det vi går inn for er derfor en likestilling av rentenivået, og på et nivå som ligger nærmere opp til markedsnivået enn hittil.

I sitt program hevder Senterpartiet at fiskerinæringen er så betydningsfull for hele vår samfunnsøkonomi at en øking av de offentlige inntektsoverføringer ikke bare er en fordel for fiskerne, men for hele vårt samfunn. Her er det vel imidlertid spørsmål om en effektiv utnyttelse av landets ressurser, slik at på lang sikt må en ta sikte på å skape sysselsettingsmuligheter som gir et tilstrekkelig og rimelig inntektsnivå u t e n inntektsoverføringer fra den øvrige befolkning?

På lang sikt må vel dette være målsettingen. Men her må en huske at fiskerinæringen har mange spesielle sider og problemer, det gjelder f. eks. arbeidstid og arbeidsforhold. Samtidig utnytter fiskerinæringen en av Norges betydelige natur-ressurser.

Når det gjelder en overgang til stordrift innen fiskerinæringen i form av overgang til hekktrålere og havgående større fartøyer, så har en ingen sikre erfaringer for hva som er mest lønnsomt. Island har f. eks. høstet motsatte erfaringer enn oss, og har nå gått tilbake fra stordrift i en viss utstrekning. På den annen side *har vi* et ganske lønnsomt kystfiske.

Intervjuer:
Tore Lindholt.

Sosialistisk Folkeparti's økonomiske program

INTERVJU MED STORTINGSMANN FINN GUSTAVSEN, SOSIALISTISK FOLKEPARTI'S PARLAMENTARISKE FØRER

I sitt program for kommende stortingsperiode presiserer Sosialistisk Folkeparti at det går inn for å gjennomføre et sosialistisk samfunn i Norge. Nå kan vi vel si at vi har hatt sosialistisk styre i 30 år etter som vi hele tiden har hatt regjeringer av Arbeiderpartiet, men etter Sosialistisk Folkepartis mening tydeligvis uten at sosialiseringen er kommet langt nok. Hvordan mener Deres parti i hovedtrekk at vårt samfunn burde se ut og hva kan gjøres i de kommende 4 år for å nå fram til en slik samfunnsform?

Det er ingen som mener at vi i dag har et sosialistisk samfunn i Norge. Heller ikke Arbeiderpartiet sier det. Det er heller ikke riktig at vi har hatt sosialistisk styre i 30 år. Førkrigsregjeringene var samarbeidsregjeringer som ikke førte en sosialistisk politikk, selv om den var prisverdig *sosial*. Etter krigen har imidlertid Arbeiderpartiet hatt regjeringen alene og det er her vår kritikk rammer. Vi er i denne tiden ikke kommet et skritt nærmere sosialismen. Dette ble for øvrig stilt i skarpt relieff i debatten om Regjeringens nye langtidsprogram. Statsministeren påviste i denne debatten — etter min mening ganske riktig — at de borgerlige partiers fellesuttalelse markerte et sammenbrudd for borgerlig ideologi. De har fjernet seg langt fra det som tidligere var de borgerlige partiers offisielle syn.

Statsministeren sa imidlertid også noe annet som var interessant. Etter hans mening vil det bestandig være noen som mener at sosialiseringen går for sakte, og andre som mener at den går for fort. Han trodde ikke at det i det norske folk i dag var flertall for f. eks. sosialisering av bankvesenet, som Sosialistisk Folkeparti går sterkt inn for. Jeg tillot meg da å bemerke at Arbeiderpartiet allerede i 1945 — for 20 år siden — hadde sosialisering av bankvesenet på sitt program. Den gang fikk partiet flertall ved valget. I dag har partiet sløyfet denne posten, og det har også mistet flertallet.

Etter min mening viser dette klart at Arbeiderpartiet og de borgerlige partiene har nærmet seg hverandre, og at Arbeiderpartiet ikke lenger fører en sosialistisk politikk. Den nye loven om penge- og kredittpolitikken er også et tydelig tegn på det samme. Riktignok var det dissenser i finanskomiteens innstilling om loven, men det er karakteristisk at disse stort sett var av formalistisk art. Det er også betegnende at den nye loven ikke innfører virkemidler som ikke allerede i lengre tid har vært benyttet i andre land. Og reelt sett vil loven bare bli et ris bak speilet. Jeg tror det på mange måter er en sannhet i det mange hevder, at konstellasjonen på Stortinget i siste periode ikke har vært 76—74, men 148—2.

Nå skal vi her først og fremst konsentrere oss om det som skal skje framover. Sosialis-

tisk Folkeparti sier i sitt program at folket skal ha herredømme over produksjonsmidlene og retten til produksjonsresultatene. Dette må vel innebære noe mer enn statlig kontroll med kredittvesenet?

Folket er her et generelt uttrykk. Vi må fortsette der vi slapp med banksystemet. Statlig overtakelse av kredittorganisasjonene er som jeg nevnte et hovedpunkt. Et statlig bankvesen må være desentralisert med selvstendige distriktsbanker. For nærings- og arbeidslivet ellers må sosialiseringsprosessen anta ulike former, delvis med rent statlig drift, som f. eks. av det jeg vil kalle nøkkelbedrifter, storbedriftene i treforedlingsindustri, jern- og metallindustri m. v. Jeg skulle tro at en bedrift som Borregaard ligger godt til rette. Ellers vil jeg sitere Aksel Larsen i vårt danske broderparti: «Sosialismen må bygges på dansk virkelighetsgrunn». Vi forsøker å følge med i samfunnsutviklingen, og regner oss fri for dogmetenkning. Hvor langt ned grensen for sosialisering skal gå, må vurderes etter hvert.

Ellers er vi tilhengere av kooperative drifts- og omsetningsformer. Det er imponerende hva jordbruksorganisasjonene har oppnådd på dette feltet i Norge — uten å være sosialistiske.

Hva er SF's syn på bedriftsdemokratiet?

Vi ser gjennomføringen av bedriftsdemokratiet som et ledd i sosialiseringen av samfunnet. Samfunnet står nå oppe i en utvikling hvor teknologi og automasjon er i ferd med å skape en ny industriell revolusjon. Skal vi hindre at det enkelte menneske drukner i framtidas automatiserte maurtuesamfunn, og bare blir et ørlite hjul i et produksjonssystem andre eier, må makt og ansvar føres over fra de få til mange, slik at demokratiet også kan rå i samfunnets motor: arbeidsplassene.

Demokrati betyr at folket styrer, industrielt demokrati at de ansatte styrer. I dag er det arbeidsgiverne som styrer, og det blir ikke folkestyre selv om de ansatte har visse rettigheter som verger dem mot de som styrer.

Industrielt demokrati betyr at de ansatte skal overta oppgaver som aksjonærforsamling, representantskap og bedriftstyre i dag skjøtter. De som sitter der vet som oftest mindre om bedriften enn arbeiderne.

En må huske at det er arbeid som skaper verdiene, også kapitalverdiene. Derfor skal de som utfører arbeidet også forvalte verdiene. Vi går inn for industrielt demokrati fordi vi har forlatt det gammeldagse synet at verdien av det arbeid som ikke utbetales i form av lønninger — altså kapital — har arbeidsgiverne rett til å beholde sjøl uten å spørre de som har skapt verdiene hvordan de skal brukes.

En overføring av retten til å styre bedriftene fra kapitaleierne til demokratiske bedriftsforsamlinger, der de ansatte har flertallet, vil være et riktig skritt til gjennomføring av demokratiet også i det økonomiske livet. Reformer vil virke som et vern for de samfunnsmessige verdier som ligger i ansvarsbevisst ledede bedrifter og i trygge og gode arbeidsplasser.

SF går derfor inn for at det industrielle demokratiet innføres ved at det ved alle bedrifter av noen størrelsesorden innføres demokratiske bedriftsforsamlinger. Disse bedriftsforsamlingene velger bedriftens styre og har styringsretten i sin hånd innenfor den ramme norsk lov setter. I bedriftsforsamlingen skal alle grupper av ansatte være representert sammen med representanter for kapitaleierne og for de offentlige myndigheter.

Hvordan stiller Sosialistisk Folkeparti seg til reising av nye statsbedrifter?

Staten må satse på ny industri. Trass i de tilbakeslag vi har hatt mener jeg at det vi har oppnådd er positivt på svært mange områder. Hvis Sosialistisk Folkeparti hadde regjeringsmakten, ville vi satse sterkt på offentlig industriutbygging i distriktene. Dette er et annet nøkkelpunkt. Distriktspolitikk er umulig uten sosialisme. Under et privatkapitalistisk system er distriktsproblemene uløselig, uansett hva de borgerlige partier måtte si om dette. Hvis vi vil bygge ut distriktene, kan ikke profittmotivet være avgjørende. Misforstå meg ikke, jeg vil ikke anklage en bedriftseier for ikke å gå ut i distriktene. Det er naturlig at han vurderer plasseringen ut fra den avkastning bedriften vil få.

Men kan distriktsutbyggingen bare løses ved statsdrift? Kan en ikke komme langt ved at staten trer inn med veiledning og støtte, f. eks. i de former som er forutsatt i loven om Distriktenes Utbyggingsfond?

Distriktenes Utbyggingsfonds virksomhet hittil kunne vel være svar på det. Fondets engasjementer er oppe i 60—70 mill. kroner pr. år, og hva monner det? Nå kunne sikkert engasjementene vært større, hvis fondet var villig til å ta noe større risiko. Lønnsomhetskriteriet har vært tillagt for stor vekt.

Etter hvilke kriterier skal en reise nye bedrifter hvis en ikke skal bruke lønnsomhetskriteriet?

Hva er lønnsomhet? En kan ikke se seg blind på det regnskapsmessige over- eller underskudd. Som blant andre direktør Brofoss har påvist vil det kunne være konflikt mellom privatøkonomisk og samfunnsøkonomisk lønnsomhet. Ved utbygging av en bedrift i Oslo kan det godt være at bedriftens

regnskapsmessige overskudd oppveies av de merutgifter samfunnet får til f. eks. kommunikasjoner, utgifter som kunne vært spart hvis bedriften hadde vært lagt f. eks. på Hamar.

Professor Trygve Haavelmo presiserte i et foredrag i Sosialøkonomisk Samfunn for en tid siden at en ved offentlige tiltak så langt råd er må skjelne mellom rent fordelingspolitiske tiltak og tiltak som betyr offentlig disponering av ressurser. Han sa videre at det stort sett ville bli sløsing med ressurser når direkte økonomisk aktivitet for offentlig regning settes i verk med den hovedhensikt å tilgodese visse grupper av fordelingsmessige grunner.

Hvis en starter underskuddsbedrifter i distriktene for å sikre befolkningen der beskjeftigelse og inntekt, må en være klar over at underskuddet må dekkes ved bidrag fra den øvrige befolkning. Dette innebærer da nettopp en sammenblanding av direkte økonomisk aktivitet med fordelingsmessige tiltak, som stort sett vil medføre sløsing med ressurser. Hvis målet for distriktsutbyggingen er å skape selvstendig levedyktige industrimiljøer må vel utbyggingen ihvertfall på litt lengre sikt hovedsakelig basere seg på lønnsomme bedrifter.

Det er riktig, men jeg vil gjenta at en ikke alltid skal nøye seg med å se på det regnskapsmessige overskudd. Dessuten må en være oppmerksom på at i dag er jo nettopp den eksisterende bosetting i distriktene opprettholdt ved hjelp av subsidier i stor utstrekning, slik som jordbruk og fiske som fortsatt er de viktigste næringsveier. Jeg er imidlertid enig i at en ikke kan basere distriktsutbyggingen på underskuddsbedrifter. For å ta Koksverket, så er det ikke noe eksempel til etterfølgelse. Det dårlige resultatet der skyldes imidlertid for en stor del mangelfull planlegging og dels ukyndighet.

Hvordan stiller Sosialistisk Folkeparti seg til spørsmålet om utviklingssentra i distriktene? Står partiet på linje med Senterpartiet eller Arbeiderpartiet?

I Senterpartiets politikk i dette spørsmålet ligger det ingen muligheter for befolkningen i distriktene. Men vi er heller ikke enig med Arbeiderpartiet som opptrer som om distriktsproblemene i teorien er løst, som om det finnes en vitenskapelig utredet måte å angripe problemene på, nemlig skapingen av et visst antall *sentra*. Jeg tror at det ennå ikke er mulig å fastlegge et utbyggingsmønster, fordi vi kjenner for lite til hvilke tiltak som vil gi heldigst virkning. Før vi engasjerer oss for sterkt, må en sette eksperter i gang i en ganske annen målestokk enn tidligere.

Hva med investeringsdirigering?

Vi kunne komme langt med en streng etableringskontroll, f. eks. stenge Oslo-området og liknende pressområder for nyetableringer og utvidelser som ikke er ønskelige, og så til gjengjeld lette etableringen i distriktene. Vi er også villig til å innvilge skattelettelser, lettere avskrivninger o. l. for investeringer som finner sted i bestemte områder.

Det er blitt hevdet at det er feilaktig økonomisk politikk å yte subsidier på kapital ved investering i distriktene. Det ville være riktigere å knytte eventuelle subsidier til den stedbundne produksjonsfaktor, nemlig arbeidskraften.

Jeg vil påpeke at vi delvis har fulgt opp dette prinsippet ved å gå inn for at avgiftene til folkepensjonen ikke skal regnes etter antall sysselsatte, men etter bedriftens økonomiske bæreevne. For øvrig vil jeg fremheve at vi er sterkt imot at enkelte kommuner skal kunne tilby skattelettelser for å trekke til seg industri. Dette vil nærmest være det motsatte av distriktsutbygging, idet de som allerede er sterke kan tilby mest.

Ved reising av nye industribedrifter i statlig regi, vil Sosialistisk Folkeparti da gå inn for ny storindustri av typen Jernverket og Årdal og Sunndal verk?

Jeg har ofte stilt spørsmålet om det er riktig å satse så sterkt på «aluminiumskoking» og liknende kraftkrevende industri. Min oppfatning er at vi i fremtiden i sterkere grad må gå inn for det vi kan kalle «intelligensindustri». Prisen på forskjellige energiformer vil etter hvert jevne seg ut, og vårt fortrinn i kraftkrevende industri vil da forsvinne. Dette innebærer ikke at jeg bebreider Arbeiderpartiet for reisingen av f. eks. Norsk Jernverk slik situasjonen dengang var. Anklagepunktet ligger i at det senere ikke har vært vist offentlig interesse for alternativet intelligensindustri. Den statlige innsats har hovedsakelig vært konsentrert om «aluminiumskoking», en utvikling som særlig tidligere statsråd Holler var eksponenten for.

For å gå over på et annet hovedpunkt i Sosialistisk Folkepartis program; en rettferdig fordeling av produksjonsresultatet. Hva innebærer dette?

Spørsmålet om rettferdighet går i flere retninger. Hovedpunktet er etter vår mening fordelingen mellom kapitaleierne og de ansatte, men også f. eks. fordelingen mellom offentlig og privat forbruk. Fordelingen mellom de forskjellige grupper av lønnstakere

kommer også inn. I tilknytning til fordelingen mellom offentlig og privat disponering, vil jeg få presisere at vi som vel det eneste parti ikke propaganderer for lavere skatter. Vi mener at de oppgaver det offentlige må løse nødvendiggjør et høyt skattetrykk. Når det sies at en skal øke takten i utbyggingen av de offentlige goder som undervisning, kommunikasjoner, helsestell med videre, og det samtidig loves skattelettelser, så går ikke regnestykket opp. En kan ikke få begge ting samtidig.

Vi må også være oppmerksom på en annen ting i tiden som trenger seg på. Vi går inn i utdanningssamfunnet, og utviklingen her innebærer at de mindre intelligente vil stå dårligere rustet til å ta kampen opp og dermed vil måtte ta de «dårlige» jobbene. Dette er en utvikling en må søke å påvirke.

Hva mener Sosialistisk Folkeparti når det går inn for like vilkår for arbeidere og funksjonærer som kan få oss bort fra «klatresamfunnet»?

Vi mener ikke gjennomføring av lik lønn uten hensyn til kvalifikasjoner og arbeidsområde. Det vi først og fremst tenker på er den store forskjellen i de sosiale ytelser de to grupper nyter godt av, og den store forskjellen i arbeidstid o. l. Det er de store ulikhetene her vi i første rekke vil ha fjernet.

Som vi allerede har vært inne på vil Sosialistisk Folkeparti sosialisere kredittvesenet og nøkkelbedriftene i de viktigste næringer og gå inn for utvidet offentlig innsats i distriktsutbyggingen. Videre nevner valgprogrammet sosialisering av kommunikasjonsmidler, kraftkilder, skogeiendommer, tomtearealer og viktige naturressurser ellers. Alt dette er karakterisert som nære oppgaver. Hvordan skal dette finansieres?

Det skal ikke skje revolusjonært ved konfiskasjon ihvertfall. Vi mener at de nåværende eiere skal innløses. Alt dette kan neppe gjennomføres i en fireårsperiode. Det som må ha førsteprioritet er, som det vil fremgå av det jeg alt har sagt, overtakelse av kredittvesenet.

I dag er det jo for øvrig slik at staten overtar mange virksomheter som er underskuddsforetagender, men som likevel er virksomheter av en sådan art at det av samfunnsmessige grunner må opprettholdes, slik som f. eks. store deler av kommunikasjonene. Så skriker Høyrepressen opp om den dårlige statsdriften, og dermed har vi det hele gående.

Men tilbake til finansieringen. Er det forsvarsbudsjettet som skal brukes?

Nei, vi skal ikke ta av forsvarsbudsjettet. Jeg mener det er vår plikt i den verden vi lever i å opprettholde et forsvar, men på en annen måte enn nå. Det vil trengs store beløp til det som *vi* anser for å være fredsbevarende tiltak. Når det gjelder finansieringen av banksosialiseringen burde ikke dette være noe stort problem i og med at aksjekapitalen ikke er så stor.

Men det er opplagt at en står overfor spørsmålet om hvor mye en makter og hvor fort en kan gå fram. Når det gjelder finansieringen generelt, er det viktig å se litt nærmere på erstatningsbeløpene ved ekspropriasjon, som nå er altfor store. Hvis samfunnets utbygging av f. eks. kommunikasjoner og andre grunnlagsinvesteringer — ja, andres virksomhet også — fører til verdistigning som eieren ikke selv har bidratt til, mener jeg det er galt at eieren skal ha fortjenesten av dette. Vi henger igjen med umoderne regler her. Jeg er klar over at jeg her er inne på et vanskelig juridisk område, bl. a. grunnlovens bestemmelser om eiendomsretten. Jeg tror imidlertid ikke det skulle trenges grunnlovsendring for å kunne endre den erstatningspraktis vi nå har. Det er en historisk kjensgjerning at grunnloven vurderes ut fra tidens rettskjensle.

Hva med Sosialistisk Folkepartis syn på boligbyggingen?

Her er også vanskene at en ikke har kontroll med finansieringskildene, og dermed er vi igjen tilbake til spørsmålet om banknasjonalisering. Man kan bare se på de nye flotte forretningsbyggene som har vokst opp i Vestre Vika i Oslo, palassliknende bygg som har kostet mangfoldige millioner mer enn nødvendig. Hvor mange boliger kunne en ikke bygget hvis disse midlene kunne vært kanalisert til boligbygging?

Sosialistisk Folkeparti vil bygge 40.000 boliger?

Vi tror ikke dette kan gjennomføres allerede fra 1966. Dette målet er imidlertid en konsekvens av at vi i 1961 satte som mål å bygge 35.000 boliger pr. år, og har fremmet forslag deretter. Hadde vi satset sterkere i de 4 årene som er gått, kunne vi nå vært oppe i 36.000—37.000 boliger, og da ville 40.000 boliger vært mulig fra neste år. Den viktigste hindringen for dette er tomtemangelen; det er en offentlig skandale at dette ikke er ordnet iallfall i Oslo. Og her kommer igjen erstatningsspørsmålet inn.

For å komme tilbake til spørsmålet om finansiering av utbyggingen av næringslivet i en mer generell form. I årene etter krigen har vårt behov for kapital blant annet vært dekket fra utlandet. Hvor sterkt mener Sosialistisk Folkeparti at vi bør basere oss på utenlandsk kapital framover, og i hvilke former?

Når vi betrakter de store lån i utlandet etter krigen, må vi være klar over at en meget betydelig del har gått til gjenoppbygging og utvidelse av handelsflåten, lån som skipsfartens folk selv har skaffet seg på gode vilkår. Jeg er ikke sikker på at den voldsomme ekspansjonen her bare har vært av det gode. Jeg ville ikke nå redusere handelsflåten, men vi skulle kanskje heller gått på land med en del av denne kapitalen. Jeg er ikke imot at vi låner ute, tvertimot mener jeg at det er både nødvendig og ønskelig, men jeg er delvis betenkt med hensyn til direkte utenlandsk investering, med enkelte uheldige eksempler i friskt minne. Jeg kan imidlertid godta prosjekter hvor betingelsene ikke er uheldige, prosjekter som vi ønsker og ikke kan klare på annen måte.

Vi har så vidt vært inne på skattespørsmål. Mener De at det er ønskelig med en ny vurdering av vårt skattesystem, og bør det skje en omlegging i retning av mer indirekte beskatning?

Jeg mener absolutt at det kunne vært ønskelig med en ny utredning. Hvordan en eventuell omlegging skulle foretas er det ikke lett å ha noen mening om. Høyere indirekte skatt kunne i og for seg være riktig. Forutsetningen måtte imidlertid da være at vi kunne få en alminnelig omsetningsavgift gradert fra 0 og oppover, med laveste satser på de varer som veier tyngst for de med lave inntekter. Merverdiavgiften som nå ser ut til å bli gjennomført i flere og flere land kjenner jeg for lite til å kunne vurdere.

Hva så med progresjonsgrensen for inntektsskatten?

Jeg er blant dem som mener at den progressive beskatning er i hardeste laget, og at vi nå har nådd toppen. Men her er det spørsmål om hva en skal gå løs på, og er en villig til å redusere statens inntekter? På det siste spørsmålet vil jeg svare: nei!

For å gå over til et mer spesielt næringspolitisk emne: Sosialistisk Folkeparti går i sitt opplegg for fiskeripolitikken inn for en øking av fiskernes inntekter. Samtidig går partiet inn for at man skal yte lån til små båter på lik linje med de store, forbud mot trålerdrift innenfor 12-milsgrensen, forbud mot ilandsetting av fangst fra utenlandske fartøyer, og at eiendomsretten til fiskefartøyer skal forbeholdes de aktive fiskere.

Undersøkelser synes å tyde på at store fartøyer er de mest lønnsomme, videre er det en kjensgjerning at fiskeflåten trenger fornyelse og effektivisering, noe som krever mye kapital. Og foredlingsindustrien mangler råstoff.

Vil ikke de ovenstående tiltak stå i strid med det som vel må være hovedmålet for den økonomiske politikk, nemlig en mest mulig effektiv og rasjonell utnyttelse av landets ressurser?

For det første er jeg ikke så sikker på at vårt kystfiske slik det nå drives er så ulønnsomt som mange mener. For det andre må det være klart at vår fiskeripolitikk ikke først og fremst er økonomisk politikk, men sosialpolitikk, og det må den være så lenge vi ikke har noe alternativ. Og det har vi ikke i dag, som følge av at samfunnet har sviktet sin oppgave på dette feltet. På lang sikt må vi selvfølgelig søke å komme over til mer og mer effektiv drift.

Hva eiendomsretten angår, ser vi ikke dette som noe vesentlig punkt. Som nevnt går vi sterkt inn for kooperative driftsformer, og vi mener at fiskernes samvirkeorganisasjoner bør overta fiskeomsetning etter mønster fra landbruket.

I jordbrukspolitikken går Sosialistisk Folkeparti bl. a. mot fabrikkdrift, f. eks. såkalte fleskefabrikker, og i skogbrukspolitikken inn for at skogsarbeiderne på samvirkebasis selv får bestemmende myndighet i offentlig skogsdrift, bl. annet når det gjelder graden av mekanisering m. v. Vil ikke også dette kunne føre til lite effektiv bruk av ressurser?

Som i fiskeripolitikken, er det også i landbrukspolitikken spørsmål om alternativer. Sålenge alternativene ikke finnes, må en også her få et sterkt innslag av sosialpolitikk i næringspolitikken. Men dette gjelder det vi går inn for i neste 4-årsperiode. Det er klart at på lengre sikt må vi her som ellers gå inn for en utvikling som sikrer en mer effektiv utnyttelse av ressursene.

Og så til slutt et ikke-økonomisk spørsmål: Hvor mange mandater regner Sosialistisk Folkeparti å komme tilbake til Stortinget med til høsten?

Vi håper på 120.000—140 000 stemmer, og kommer vi så igjen tilbake med bare 2 mandater, så viser jo det bare hvor håpløs udemokratisk vår valgordning er. Men vi har etter min mening godt håp om å komme tilbake med 4—7 mandater.

Intervjuere:
Tore Lindholt,
Bjørn Tryggeset.

Venstre's økonomiske program

INTERVJU MED STORTINGSMANN GUNNAR GARBO, VENSTRE'S FORMANN

Når vi skal forsøke oss på å klarlegge Venstres økonomiske politikk, kan vi kanskje ta utgangspunkt i Bent Røiselands, Venstres parlamentariske førers, utsagn i en stortingsdebatt for en tid siden om at «det nå var klart at man trengte nye sjåfører i norsk politikk». Men vil ikke Venstre også ha nye redskaper — nye virkemidler — for å kjøre nye veier?

Hvis Venstre kom i regjeringsposisjon, ville vi legge større vekt på stimulerende virkemidler, og for meg er det da tre punkter som her kommer sentralt fram, nemlig skattepolitikken, inntektspolitikken (dvs. pris- og lønnspolitikken) og distriktsutbyggingen.

For å ta skattepolitikken først, så er det Venstres syn at det skattesystem vi har i dag virker irrasjonelt. Det stimulerer bedriftene til å reinvestere bare for å unngå å betale skatt. Videre virker de høye skattesatsene som en straff for de som driver godt.

Dette gjelder altså bedriftsbeskatningen. Er det noen konkrete forandringer vi kan regne med her?

Vi i Venstre ønsker et system som reduserer den direkte selskapsskatten. I steden må man ventelig stramme til avskrivningsreglene på enkelte punkter. Videre må vi i likhet med forholdene i Vest-Tyskland og Frankrike overveie å gjøre bruk av skatt på realkapital og arbeidskraft. Dette vil med andre ord si at vi går inn for at det er bruken av ressurser som skal beskattes. Dette vil virke som en oppmuntring til finanssparing.

Man kan vel si at vi her i landet delvis har slått inn på denne vei, i og med avgiftene på arbeidskraft gjennom det sosiale trygdesystem. La meg videre få legge til at Venstre ser det som vesentlig at det samlede system av skatter og avgifter skal reformeres slik at det blir enklere og mer hensiktsmessig.

Vil Venstre foreta reformer også når det gjelder den personlige beskatning?

La meg få starte med å si at ved det nåværende system får folk for lite igjen av de siste kronene de tjener. Vi mener at skattesystemet bør legges om fra mindre bruk av direkte til mer bruk av indirekte beskatning.

Nå må en imidlertid være klar over at neste års statsbudsjett i det alt vesentlige vil være fastlåst i det øyeblikk en eventuell ny regjering overtar etter valget, slik at noen synderlig endring i løpet av 1966 ikke vil kunne komme på tale.

Videre må det være klart at med de store oppgaver det offentlige har foran seg, er det ikke rimelig å ta sikte på en vesentlig redusering av skattetrykket i de førstkommende år. Ved de forslag vi tidligere har satt fram, har

det jo imidlertid vært tale om en redusering på 200—300 millioner kroner i forhold til de offentlige skatteinntekter ved uendrete satser.

Vil Venstre heve progresjonsgrensen, f. eks. til 40 000 kroner — for å ta et tall?

Vi vil helst komme fram til en helt ny progresjonsordning. Vi vil legge større vekt på forbruksenhetssystemet, og lage en lempeligere skala, som ikke gir så store sprang i marginalskatten. Det forslag vi satte fram for et par år siden, gikk nettopp i denne retning. Det bør ytes større rettferd mot familiene, og den sterke progresjon som nå setter inn selv på vanlige inntekter, må modifiseres vesentlig. Vårt forslag innebar betydelige lettelser på 40 000-kroner-trinnet, men vi hadde samtidig gjennomført en radikal omlegging som innebar at progresjonen startet *lavere* enn nå, men med lempeligere satser og moderatere stigning.

En slik omlegging av skattesystemet kan vel allikevel ikke komme på tale på noen år. Først må det vel foretas en grundig utredning. Hva vil skje i mellomtiden?

En gjennomgripende reform av skattesystemet i retning av prinsippet om skatt på utgift vil det klarligvis ta tid å gjennomføre, selv om vi får et regjeringskifte. Jeg vet ikke hvordan f. eks. Høyre stiller seg til tanken, men det er i hvertfall bred interesse i Stortinget for en *utredning* av disse spørsmålene. I mellomtiden — selv om en slik utredning ikke bør la lenge vente på seg — kan det være aktuelt med partielle forbedringer av vårt nåværende skattesystem, innenfor den ramme statsbudsjettet nå en gang pålegger oss.

Med hensyn til nye virkemidler, er en annen ting vi er svært opptatt av i Venstre, å utvikle en rasjonell offentlig inntektspolitikk. Den sittende regjering har fart fram altfor vagt og passivt her. Det første som bør gjøres er å få oppnevnt et råd — en må gjerne kalle det et stabiliseringsråd — med representanter fra myndighetene, organisasjonene og den økonomiske sakkunnskap. Det er trist å se på hvordan arbeiderpartiregjeringen har latt denne saken drive med en diskusjon om hvilken status et slikt råd skulle få. Vi er klar over at et stabiliseringsråd må få en fast organisasjon, og skal det få den myndighet utad som det trenger, må det ha et selvstendig sekretariat med fremragende sakkyndig personell.

Vi flytter nå store avgjørelser fra organisasjonene og over til byråkratiet?

Jeg medgir at det her er en fare for byråkratisering. Men den makt organisasjonene utøver, må på en eller annen måte reguleres dersom våre demokratiske institusjoner skal holde styring på vår økonomi. I vårt kompliserte samfunn ser jeg ingen annen utvei enn å få fastslått en ramme som myndighetene må se til at organisasjonene holder seg innenfor. Men innen denne ramme må vi se til at den detaljerte avveining av kravene fortsatt blir løst ved frie forhandlinger så langt som gjørlig.

Og Venstre går fortsatt inn for tvungen mekling?

Voldgiftsinstitusjonen er utmerket til løsning av tvister, men det har aldri vært lønnsnemndas oppgave å ta samfunnsøkonomiske hensyn, og å se på den totale inntektsforbedring det er plass for. Vi er ikke garantert at ikke resultatet blir større inntektstillegg enn det er realøkonomisk dekning for.

Det er derfor vi trenger et råd til å se på totaliteten, inntektsfordelingen, utenriksøkonomien, prisstabilitet, m. m. Rådet skal være et konsultativt organ for myndighetene. Det beste ville selvfølgelig være at organisasjonene selv ble enige innenfor en forsvarlig realøkonomisk ramme. Hvis man oppnår enighet, blir myndighetenes oppgave å treffe tiltak for å rette opp spesielle sosiale skjevheter. I siste omgang vil vi imidlertid ikke vike tilbake for å la det offentlige fastsette en øvre grense for den gjennomsnittlige inntektsøkning. Dette skiller vel Venstre fra de andre partiene.

Hvis rådet så sier at i 1966 f. eks. tåler vi 4% lønnsøkning, så vil man være bundet av det?

Det er hensikten. Man må bøye seg for realitetene.

La oss gå over til en tredje sak — hvor alle slåss om farskapet — distriktsutbyggingen. Hvordan er Venstres syn her?

Vi har radikalt programfestet at det må settes en stopp for konsentrasjonen i storbyområder. Vi har slått fast dette som en hovedmålsetting. Vi går inn for en godt fordelt bosetting, med trivelige bygder og bysamfunn. Vi vil motvirke kø- og pressproblemer, og arbeide for å spre kulturinstitusjoner.

Dette kan vel alle si seg enig i. Hva er det som skiller Venstre fra de andre, og hvilke virkemidler skal brukes?

Jeg er ikke sikker på at alle vil gå like radikalt til verks, jeg tror f. eks. at Arbeiderpartiet satser mer på konsentrasjon. Når det gjelder *hvor sterke* virkemidler som skal brukes, har vi ikke tatt det opp for alvor. Vi peker på skatte- og kredittpolitikken som virkemidler, og vi går inn for at fondene i folkepensjonen

skal forvaltes i distriktene. Vi har fastslått en målsetting, men det gjenstår atskillig utredningsarbeid.

Nå er saken som kjent at strømmen av folk går til tettbebyggelser, og først og fremst har man en sterk strøm av mennesker til Oslodistriktet. Det er tydelig at folk ikke vil bo i grisgrendte strøk, — de vil inn til tettbebyggelser. Er det da noen vei utenom konsentrasjoner?

La meg få svare på dette med å si at jeg ikke kan følge Senterpartiets propaganda om at all bosetting skal opprettholdes. Skal folk få del i de kulturgoder vårt samfunn kan by på betyr dette en viss tetthet i bosettingen. Men her er det tale om både — og, ikke et enten — eller. Det må være et samspill mellom store og små byer og bygder.

Er De villig til å subsidiere en bedrift for å oppnå en utbygging i distriktene?

Dette spørsmål må stilles konkret. Men jeg tror at det kan være samfunnsøkonomisk riktig å nytte skattestimulerende midler, kraftpris o. l. for å fremme næringsutbyggingen i distriktene. I dag har enkelte utkantstrøk høyere pris på elektrisk kraft enn landets gjennomsnitt.

Hva er Venstres syn på boligpolitikken?

Generelt har vi programforpliktet oss til å bygge 160 000 boliger innen 1970 — en dristig målsetting. Det kan ikke gjennomføres uten merkbare virkninger. Vi er villig til å akseptere en lavere stigning i det private forbruk for å nå dette målet. Vi må med andre ord la boligene gå foran bilene.

Når det gjelder husleien må vi fram til en leie som gir uttrykk for hva det koster å bygge en bolig.

Det blir ofte hevdet at man kunne løse boligproblemet ved i steden for å bygge én bolig til f. eks. 120 000 kroner å bygge to til 60 000 kroner. Realøkonomisk sett er vel ikke saken så enkel. Når en så tar i betraktning at neste års statsbudsjett i hovedtrekk er fastlåst — og også andre treghetsfaktorer i økonomien gjør en rask allokering av ressurser til byggesektoren vanskelig — så vil det si at man for å kunne oppfylle en målsetting på 160 000 boliger i neste 4-årsperiode vil være nødt til å bygge vel 50 000 boliger i slutten av denne periode. Dette forutsetter en betydelig reallokering av ressurser bare i løpet av noen få år. Virkningene av en slik reallokering — om den skulle være mulig — vil måtte bli betydelige, både i form av prispress og press på betalingsbalansen.

Mener Venstre det er mulig å oppfylle denne målsetting m.h.t. boligbyggingen?

Regjeringen påstår at det er realøkonomisk umulig. Jeg tror ikke at det er riktig. I begynnelsen av 50-årene økte boligbyggingen med 15 000 leiligheter over en toårsperiode, og vi har langt sterkere økonomiske ressurser i dag. Den finansielle siden må bl. a. ordnes ved at gamle lån trekkes inn på kortere tid, og at avdragsfrie lån blir avdragspliktige. Den realøkonomiske side må ordnes ved rasjonelle byggemetoder. Offentlige midler må i større grad enn før settes inn her.

Tomtepolitikken er et viktig spørsmål for boligbyggingen. Har Venstre noe alternativ på dette felt?

Vi går inn for skattereform for å øke tilbudet av tomter.

Hvordan stiller Venstre seg til finansieringen av boligbyggingen? Bør den fortsatt for en stor del skje gjennom statsbankene?

Vi mener at en større del av boligfinansieringen må skje gjennom privatbankene.

Skal vi gå over til en sak av noe nyere dato — bedriftsdemokratiet?

Venstre har hatt et utredningsutvalg som la fram et forslag om at de nåværende produksjonsutvalg utbygges til et bedriftsutvalg med underavdelinger for de forskjellige avdelinger i bedriften. Videre skulle det være årlige bedriftsforsamlinger som valgte én representant til bedriftens styre. Dette er imidlertid ikke programfestet hos oss. Programmet har brukt en mer generell formulering.

Vi må finne fram til en ordning som gir arbeidstakeren reell innflytelse og medbestemmelsesrett. Jeg vil legge til at jeg tror det er viktig at vi går skrittvis fram.

Regner De med noen lovvedtak innenfor dette området i de kommende 4 år?

Det forhandles jo nå mellom organisasjonene og det beste vil selvsagt være at de blir enige.

Er Høyres selveierdemokrati noen løsning?

Jeg tror ikke Høyres alternativ er noen løsning på dette problemet. Det er bra at folk får kjøpe aksjer, men det at en arbeidstaker eier noen aksjer i et annet selskap, løser ikke spørsmålet om hans medbestemmelsesrett på hans egen arbeidsplass. Jeg tror personlig det er vanskelig å avvise en ordning hvor arbeidstakerne etterhvert får representasjon i styret.

Vil Venstre selge statsaksjer?

Generelt sett: Nei.

Hvordan stiller Venstre seg til mer fabrikkdrift innen jordbruket, som fleskefabrikker, eggfabrikker, etc.?

Venstre mener prinsipielt at jordbruket må forbeholdes jordbrukerne.

Høyres formann, banksjef Sjur Lindebrække, uttalte for en tid siden i radio at en gjennomgripende rasjonalisering av Statens arbeid var nødvendig. Hva er Deres syn på dette?

En rasjonaliseringsprosess er alltid nødvendig, og det må vel være en kontinuerlig prosess. Her vil jeg imidlertid reservere meg mot noen alminnelig Høyrehets mot staten. Den har jeg aldri sett noe grunnlag for.

Nå er som kjent alternativet at en får en samlingsregjering, bestående av de fire ikkesosialistiske partier. Vil det ikke bli vanskelig for Venstre å kunne få gjennomført sitt program innenfor en slik koalisjonsregjering, hvor Høyre og Senterpartiet teller for nærmere 2/3 av representantene? Selvsagt kan dette tallet endres litt, men i alle fall vil det, nøkternt sett, bare kunne bli tale om små endringer i mandattallet.

Naturligvis kan vi ikke regne med å få gjennomført hele vårt program om vi kommer i regjeringsposisjon. Et slikt regjeringssamarbeid forutsetter at man må jenke seg, men vi vil selvfølgelig arbeide det vi kan for å få oppfylt programmet.

Et parti uten absolutt flertall — og det kan vel Venstre tross alt ikke regne med til høsten — kan aldri regne med å få oppfylt sitt program fullt ut. Det vil gjelde enten partiet så er i regjering eller i opposisjon. Men man må da kunne samarbeide.

Noe spesielt De vil ha sagt før vi sier stopp?

Jeg vil gjerne nevne ett spørsmål: I dag er det bare regjeringen — og dermed regjeringspartiet — som kan gjøre bruk av vårt offentlige utredningsapparat. De sakene som legges fram for Stortinget, f. eks. langtidsprogrammet, inneholder ingen alternative valgmuligheter, og opposisjonspartiene har ingen adgang til å få utredet om *andre* løsninger kanskje kunne gi bedre resultater enn det program regjeringen har valgt å legge fram. Det er nødvendig å skape en reform som styrker arbeidsmulighetene for de enkelte komitéer, grupper og representanter i Stortinget. Opposisjonen er like viktig i et demokrati som regjeringen.

Og så vårt siste spørsmål: Vil den nye regjering — som bl. a. har prisstabilitet på sitt program — ha en finans- og landbruksminister fra Senterpartiet?

En ny regjerings sammensetting kan først avgjøres etter valget.

Intervjuere:
Bjørnulf Sandberg,
Tore Lindholt.

Konsulentstillinger for økonomer i Kommunal- og Arbeidsdepartementet

I Kommunaldepartementet er ledig to konsulentstillinger som vil bli tillagt oppgaver i forbindelse med planleggingen og aktiviseringen av boligbyggingen. Stillingene vil by på interessante og krevende oppgaver med analyse av boligbygging og boligbehov, opplegg for boligprogrammer i kommunene og veiledning ved gjennomføringen av dem, samordning med region- og generalplanarbeid m. v.

Stillingene ønskes fortrinnsvis besatt med sosialøkonomer eller siviløkonomer, men også andre søkere med høyere utdannelse og egnet praksis kan komme i betraktning. Lønn som konsulent I eller II etter kvalifikasjoner.

Konsulent I, 1. kl. 20, lønnes med brutto begynnerlønn kr. 34 370 pr. år stigende til kr. 36 250 etter to år, konsulent II, 1. kl. 19, med kr. 28 990 pr. år stigende til kr. 34 370 etter 6 år. Pensjonsinnskudd 6 prosent av regulativlønnen.

Tilfredsstillende helseattest kan kreves av den som ansettes.

Søknad med rettkjente attestavskrifter sendes Kommunal- og arbeidsdepartementet, Det juridiske kontor, Pilestredet 33, Oslo-Dep., innen 6. september 1965.

SLIK TEGNEREN SER DET:

Stortingsvalget — på en annen måte.

New Deal i distriktsutbyggingen

Selveierdemokratiet

Bedriftsdemokratiet

Individet i sentrum.

Stortingsvalget 1965 – vendepunkt eller status quo?

AV KONSULENT ARNE FAYE:

Arne Faye:
Cand. oecon. 1955. Konsulent i Statistisk Sentralbyrå. Redaksjonssekretær i «Sosialøkonomen» siden 1961.

Hvordan går det ved valget?

Dette spørsmålet opptar det norske folk sterkt i disse dager. Stortingsvalget 1965 kan uten tvil karakteriseres som det mest spennende valg etter krigen. Etter den kortvarige borgerlige samlingsregjering høsten 1963, synes det klart at de borgerlige partier — Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre — vil påta seg regjeringsansvaret hvis de får flertall ved valget.

Arbeiderpartiet som har sittet i regjeringsposisjon siden 1935, har ved alle stortingsvalg eter krigen fram til 1961 hatt absolutt flertall i Stortinget. Ved valget i 1961 fikk Arbeiderpartiet 74 mandater, de borgerlige partier 74 mandater og Sosialistisk Folkeparti, som for første gang stilte lister, fikk 2 representanter.

De fleste regner i dag bare med 2 regjeringsalternativer: Ren arbeiderpartiregjering eller borgerlig samlingsregjering, men en kan ikke se helt bort fra andre alternativer. En skulle anta at Sosialistisk Folkeparti ville være interessert i et samarbeid med Arbeiderpartiet dersom disse to partier tilsammen fikk flertall i Stortinget. Et samarbeid mellom Arbeiderpartiet og et av de borgerlige partier er også i prinsippet mulig. Men dette må bare bli gjetninger.

Figuren nedenfor, som viser forholdet mellom stortingsrepresentanter for Arbeiderpartiet og de borgerlige partier 1945 til 1961, gir et konsentrert bilde av situasjonen foran valget. De to kurvene har et fellespunkt i 1961. Spørsmålet er nå om dette vil vise seg å være et skjæringspunkt eller et tangeringspunkt. Det er selvsagt også mulig at valget ikke vil føre til noen endring i mandatfordelingen.

Vi vil i denne artikkelen trekke fram en del materiale som kan ha betydning for vurderingen av valgutfallet. I første rekke har vi

nyttet det statistiske materiale som foreligger fra tidligere stortingsvalg, publisert i Stortingsvalget 1961 hefte I og II. Vi vil også ganske kort komme inn på Kommunevalget 1963.

Statistisk Sentralbyrå har ydet verdifull bistand, spesielt i forbindelse med tabell 5 som gjelder fordeling av siste mandat i 1961 etter parti og fylke og som representerer en generalisering i forhold til de tidligere tabeller som er publisert på dette område.

Stortingsvalgene 1945—61

Valgdeltakelsen

Ved Stortingsvalget i 1961 deltok 79,07 prosent av de stemmeberettigede. Valgdeltakelsen i 1936 var 84,02 prosent, i 1945 76,36 prosent og i 1949 82,02 prosent. Ved valgene i 1953 og 1957 var deltakelsen henholdsvis 79,33 og 78,32 prosent.

Valgdeltakelsen i byer og tettbygde strøk er større enn i strøk med spredt bebyggelse. Ved valget i 1961 var valgdeltakelsen 80,9 prosent for menn og 77,3 prosent for kvinner.

Sammenliknet med Sverige og Danmark er valgdeltakelsen i Norge forholdsvis lav. Ved Andrakammarvalget i Sverige i 1960 deltok således 85,9 prosent av de stemmeberettigede og ved Folketingsvalget i Danmark samme år 85,8 prosent.

Ved Stortingsvalget i 1965 vil det bli holdt valgting to dager i de fleste kommuner. Dette vil sannsynligvis føre til en økning i valgdeltakelsen.

Stemmefordelingen

Tabell 1 viser den prosentvise fordeling av stemmer på de enkelte partier ved stortingsvalgene 1945—61. Tabellen inneholder også summer for *de sosialistiske partier*, Arbeiderpartiet, Norges Kommunistiske Parti og Sosialistisk Folkeparti og *de borgerlige partier*, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre. Ser en på utviklingen av stemmeandelen for de sosialistiske og borgerlige partier blir en slått av hvor liten variasjon det er i tallene fra år til år. Ved stortingsvalgene etter krigen varierer stemmeandelen for de borgerlige partier mellom 46,8 og 48,2 prosent og for de sosialistiske partier mellom 51,5 og 52,9 prosent.

Noen markert endring i forholdet mellom stemmeandelen for de borgerlige og de sosialistiske partier ved Stortingsvalget 1965 er det derfor neppe realistisk å regne med.

Innenfor de respektive «blokker» har det imidlertid foregått betydelige forskyvninger mellom partiene. Kommunistene har gått tilbake fra 11,9 prosent av stemmene i 1945 til 2,9 prosent i 1961. Sosialistisk Folkeparti kom inn i bildet i 1961 og tok 2,4 prosent av stemmene, samtidig med at Arbeiderpartiet mistet 1,5 prosent og Kommunistene 0,5 prosent i

Tabell 1. Prosentvis fordeling av stemmene etter parti 1945—1961.[1])

Parti	1945	1949	1953	1957	1961
Sosialistiske partier ..	**52,9**	**51,5**	**51,8**	**51,7**	**52,1**
Arbeiderpartiet	41,0	45,7	46,7	48,3	46,8
Kommunistpartiet ..	11,9	5,8	5,1	3,4	2,9
Sosialistisk Folkeparti	.	.	.	.	2,4
Borgerlige partier	**46,8**	**47,8**	**48,2**	**48,1**	**47,8**
Høyre	17,0	18,3	18,6	18,9	20,0
Kristelig Folkeparti ..	7,9	8,5	10,5	10,2	9,6
Senterpartiet	8,1	7,9	9,1	9,3	9,4
Venstre	13,8	13,1	10,0	9,7	8,8
Andre lister	0,3	0,7	.	0,2	0,1

[1]) Borgerlige felleslister er fordelt forholdsmessig på de deltakende partier.

forhold til Stortingsvalget 1957. Hvis Sosialistisk Folkeparti øker sin stemmeandel ved valget i 1965, vil dette sannsynligvis måtte redusere Arbeiderpartiets stemmeandel.

Venstre har hatt en jevn nedgang i stemmeandel etter krigen fra 13,8 prosent i 1945 til 8,8 prosent i 1961. Høyre har styrket sin stilling fra 17 prosent av stemmene i 1945 til 20 prosent i 1961 og inntar en markert lederstilling innenfor den borgerlige fløy.

Mandatfordelingen

Fordelingen av mandatene på de enkelte partier og partigrupperinger i tabell 2, viser en mye sterkere variasjon enn en skulle vente på grunnlag av variasjonene i stemmeandeler. Dette skyldes i vesentlig grad de viktige endringer i valgordningen som Stortinget vedtok i 1952. Hvis valgordningen fra før 1952 skulle ha vært gjeldende, ville Arbeiderpartiet i 1953 hatt 83 representanter, i 1957 88 representanter og i 1961 84 representanter. I 1961 ville altså Arbeiderpartiet, under ellers like forhold hatt 10 representanter mer enn det faktisk fikk, og alle borgerlige partier ville være ugunstigere representert.

Ved å sammenholde stemmeandel og mandattall for de borgerlige partier fra 1957 til 1961, kommer en fram til det noe overraskende resultat at disse partiene fikk redusert sin stemmeandel fra 48,1 til 47,8 prosent, men likevel økte sitt mandattall fra 71 til 74. Tilsvarende økte de sosialistiske partier sin andel av stemmene fra 51,7 til 52,1 prosent, mens mandattallet gikk ned fra 79 til 76.

Den geografiske fordeling av stemmene

For å finne forklaringen på det forhold som ble nevnt i forrige avsnitt, må en se på den fordeling av stemmene på de ulike partier som en har innenfor valgdistriktene, dvs. fylkene.

Tabell 2. Stortingsrepresentantene etter parti 1945—1961.

Parti	1945	1949	1953	1957	1961
Sosialistiske partier	87	85	80	79	76
Arbeiderpartiet	76	85	77	78	74
Kommunistpartiet	11	—	3	1	—
Sosialistisk Folkeparti	.	.	.	.	2
Borgerlige partier	63	65	70	71	74
Høyre	25	23	27	29	29
Kristelig Folkeparti ..	8	9	14	12	15
Senterpartiet	10	12	14	15	16
Venstre	20	21	15	15	14

En må ha klart for seg at det er i de enkelte fylker at valget blir avgjort.

Ser en på fordelingen av stemmene etter kommunetype i tabell 3, ser en at de borgerlige partier står sterkest i spredtbygde fiskeri, jord- og skogbruksherreder. Arbeiderpartiet har sin største andel av stemmene i tettbygde herreder, spesielt i industriherredene. I byene står Arbeiderpartiet og de borgerlige partier praktisk talt likt i stemmeandel.

Av de borgerlige partier står Kristelig Folkeparti spesielt sterkt i fiskeriherreder med 20,3 prosent, Senterpartiet i jord- og skogbruksherreder med 28 prosent, Høyre i forstadsherreder og kjøpsteder med henholdsvis 24,6 og 31,3 prosent av stemmene.

Tabell 3. Godkjente stemmer etter kommunetype og parti ved Stortingsvalget 1961.

Prosent

	Godkjente stemmer	Arbeiderpartiet	Borgerlige partier	Kommunistene	Sosialistisk Folkeparti
Spredtbygde herreder					
Fiskeriherreder ..	42 004	40,6	55,9	1,3	2,1
Jord- og skogsh. ..	148 405	39,2	58,5	1,8	0,5
Andre spredtb. h. .	560 232	47,1	48,7	2,8	1,4
I alt	750 641	45,1	51,2	2,5	1,2
Tettbygde herreder					
Forstadsherreder .	268 272	48,1	46,2	2,9	2,7
Industriherreder .	96 175	56,0	36,8	4,2	3,0
Andre tettb. herr..	69 389	47,4	46,5	3,7	2,4
I alt	433 836	49,7	44,2	3,4	2,7
Byer					
Kjøpsteder	628 817	46,7	46,8	3,1	3,4
Ladesteder	26 931	46,7	46,8	2,4	4,1
I alt	955 748	46,7	46,7	3,1	3,5
Riket	1 840 225	46,8	47,9	2,9	2,4

Den prosent av stemmene som de forskjellige partier oppnådde i de ulike fylker varierer betydelig, som vist i tabell 4. For Arbeiderpartiet varierer stemmeandelen fra 34,69 til 62,06 prosent, for Høyre fra 5,85 til 38,54 prosent, for Kristelig Folkeparti fra 5,30 til 21,19 prosent, for Norges Kommunistiske Parti fra 0,75 til 12,10 prosent, for Senterpartiet fra 6,59 til 24,00 prosent, for Venstre fra 2,69 til 17,31 prosent og for Sosialistisk Folkeparti mellom 3,47 og 7,03 prosent.

Arbeiderpartiet er det største enkeltparti i alle fylker og har over 50 prosent av stemmene i Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Telemark, Sør-Trøndelag, Troms og Finnmark. De borgerlige partier sett under ett har over halvparten av stemmene i Vestfold, Aust-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane samt Møre og Romsdal.

Tallet på stemmer pr. mandat

Ved Stortingsvalget 1961 sto det gjennomsnittlig 12 268 stemmer bak hvert mandat. For de borgerlige partier sett under ett var stemmetallet pr. mandat 11 880 mot 11 629 for Arbeiderpartiet. Bak hver av Sosialistisk Folkepartis 2 representanter sto det imidlertid 21 998 stemmer, mens Norges Kommunistiske parti ikke fikk noen representant til tross for sine 53 678 stemmer. Ser en de sosialistiske partier under ett, sto det gjennomsnittlig 12 608 stemmer bak hvert mandat.

For første gang ved noe stortingsvalg etter krigen, sto det ved valget i 1961 flere stemmer bak hver representant for de sosialistiske partier enn bak hver representant for de borgerlige partier. Arbeiderpartiet alene har imidlertid også i 1961 en større prosent av stortingsrepresentantene enn av stemmene totalt sett. Ved valget i 1961 fikk også de borgerlige partier sett under ett for første gang etter krigen en større prosentvis andel av stortingsrepresentantene enn av stemmene. Norges Kommunistiske Parti og Sosialistisk Folkeparti fikk imidlertid ikke på langt nær en rimelig andel av mandatene sett i forhold til sine stemmetall.

Hvis mandatene skulle ha vært fordelt i forhold til de enkelte partiers stemmetall, ville ved Stortingsvalget 1961 Arbeiderpartiet fått 4 mandater mindre enn de faktisk fikk, Kristelig Folkeparti et mandat mer, Norges Kommunistiske Parti 4 mandater mot faktisk 0, Senterpartiet 1 mandat mindre, Sosialistisk Folkeparti 2 mandater mer og Borgerlige felleslister 2 mandater mindre.

Ved valget i 1961 fikk altså de borgerlige partier 2 representanter mer (på grunn av felleslistene) enn de ville fått ved en fordeling av mandatene etter stemmetallene. Ved de

Tabell 4. Prosentvis fordeling av stemmene etter parti og fylke. Stortingsvalget 1961

	A	H	Kr.F.	NKP	SP	V	SF	Felles-lister
Riket	46,76	19,26	9,32	2,91	6,83	7,20	2,39	5,17
Bygdene	46,82	13,98	11,14	2,80	10,42	7,26	1,79	5,62
Byene	46,65	28,79	6,02	3,13	0,35	7,09	3,48	4,37
Østfold	55,54	19,13	11,16	3,12	.	.	.	11,05[1])
Akershus	46,82	23,98	6,07	2,41	9,58	6,00	5,14	.
Oslo	42,81	38,54	5,30	2,60	.	4,45	6,30	.
Hedmark	60,00	10,11	.	8,42	18,07	3,39	.	.
Oppland	56,43	9,00	6,65	3,05	.	.	.	24,86[1])
Buskerud	56,15	21,19	5,79	4,26	9,92	2,69	.	.
Vestfold	46,64	30,55	6,29	1,93	7,64	6,95	.	.
Telemark	50,96	11,43	10,39	3,16	6,59	11,80	5,67	.
Aust-Agder	43,82	18,43	16,78	0,84	.	.	.	20,13[1])
Vest-Agder	34,75	14,36	14,38	1,39	.	.	.	35,12[1])
Rogaland	36,08	17,66	16,19	1,65	11,11	17,31	.	.
Hordaland	36,14	13,17	18.52	1,23	10,55	16,92	3,47	.
Bergen	49,16	.	.	3,89	.	16,12	.	30,83[2])
Sogn og Fjordane	34,96	13,51	15,05	.	20,73	15,75	.	.
Møre og Romsdal	34,69	9,49	21,19	0,75	13,56	16,11	4,21	.
Sør-Trøndelag	50,25	18,43	9,91	4,00	.	.	.	14,78[1])
Nord-Trøndelag	47,84	5,85	8,69	2,77	24,00	10,85	.	.
Nordland	49,07	14,72	11,51	2,24	10,19	5,24	7,03	.
Troms	54,37	15,88	7,20	2,71	7,96	11,87	.	.
Finnmark	62,06	18,83	.	12,10	.	6,97	.	.

[1]) Fellesliste Senterpartiet og Venstre.
[2]) Fellesliste Høyre og Kristelig Folkeparti.

tidligere stortingsvalg etter krigen, har imidlertid de sosialistiske partier, ut fra samme beregningsmetode, vært til dels sterkt overrepresentert.

Kommunevalget 1963

Ved Kommunevalget 1963 deltok 81,0 prosent av de stemmeberettigede mot 72,9 prosent i 1949.

Arbeiderpartiet økte sin stemmeandel fra 43,74 prosent i 1959 til 45,79 prosent i 1963, Høyre fra 18,62 til 19,82 prosent. Kommunistene gikk tilbake fra 3,88 til 1,89 prosent og Kristelig Folkeparti fra 7,46 til 6,82 prosent, mens Senterpartiet økte sin stemmeandel fra 7,78 til 8,21 prosent. Venstre gikk tilbake fra 8,92 til 8,35 prosent og Sosialistisk Folkeparti, som deltok i kommunevalg for første gang, fikk 2,81 prosent av stemmene i 1963. Arbeidere, fiskere og småbrukere, Borgerlige felleslister og Upolitiske, lokale og andre lister gikk tilbake fra 9,60 til 6,31 prosent.

Stemmeandelen for de sosialistiske partier, medregnet arbeidere, fiskere og småbrukere, økte fra 48,26 prosent i 1959 til 50,86 prosent i 1963. De borgerlige partier inklusive borgerlige felleslister gikk tilbake fra 45,12 til 44,42 prosent. Upolitiske, lokale og andre lister gikk tilbake fra 6,62 til 4,72 prosent.

Nå er ikke kommunevalg og stortingsvalg uten videre sammenliknbare. Vi kan bare notere at de sosialistiske partier hadde en betydelig framgang fra Kommunevalget 1959 til Kommunevalget 1963.

Mulighetene for å erobre mandater

Som tidligere omtalt, har det vært små endringer i de enkelte partiers stemmeandel på landsbasis ved stortingsvalgene 1945 til 1961. Variasjonene i stemmefordelingen på de enkelte partier innenfor fylkene vil imidlertid kunne være betydelig sterkere. Det skal ganske store relative endringer i stemmetall til for at mandatfordelingen innen et fylke skal endres vesentlig.

Ved Stortingsvalget i 1961 var det f. eks. ikke noe fylke hvor et parti hadde øking eller minking på mer enn et mandat.

Mandatene fordeles på følgende måte: Først divideres det totale listestemmetall for hvert av partiene med 1,4. Det parti som har det største «gjennomsnittstall» får første mandat. Dette partis *totale* listestemmetall blir deretter dividert med 3, og det parti som etter dette

Tabell 5. Stemmesedler som manglet for å vinne det siste mandat ved stortingsvalget 1961, etter parti og valgdistrikt.

Valgdistrikt	Det norske Arbeiderparti		Høyre		Kristelig Folkeparti		Norges Komm. Parti		Senterpartiet		Sosialistisk Folkeparti		Venstre	
	Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent	Absolutte tall	Prosent
Østfold	2 093	3,3	—	—	9 016	71,4	6 571	186,0	[1]) 9 141	[1]) 73,1	.	.	[1])	[1])
Akershus	—	—	12 023	39,4	4 182	54,1	8 845	289,1	13 333	109,5	5 368	82,1	4 282	56,2
Oslo	18 850	15,3	9 029	8,1	—	—	7 778	104,0	.	.	14 580	80,5	2 450	19,1
Hedmark	6 005	10,4	7 627	78,7	.	.	16	0,2	—	—	.	.	4 839	149,2
Oppland	1 199	2,5	—	—	1 972	35,3	4 993	194,7	[2])	[2])	.	.	[2]) 6 114	[2]) 29,3
Buskerud	6 969	13,2	—	—	3 853	71,0	5 282	132,1	10 581	113,7	.	.	6 760	268,0
Vestfold	7 886	17,9	—	—	2 138	35,9	6 263	343,2	862	11,9	.	.	1 519	23,1
Telemark	803	2,0	8 631	94,9	—	—	5 755	228,4	3 026	57,6	3 761	83,3	8 338	88,8
Aust-Agder	8 435	50,2	—	—	632	9,8	6 742	2 080,9	[1])	[1])	.	.	[1]) 7 421	[1]) 96,1
Vest-Agder	11 229	60,5	121	1,6	9 344	121,6	7 551	1 019,0	[1]) —	[1]) —	.	.	[1])	[1])
Rogaland	1 971	4,7	10 850	52,8	—	—	6 872	357,5	5 921	45,8	.	.	11 265	55,9
Hordaland	—	—	2 385	17,6	7 495	39,4	6 166	490,1	5 077	46,9	3 855	108,0	9 140	52,6
Bergen	1 397	4,5	[3])	[3])	[3]) —	[3]) —	6 608	269,7	.	.	.	.	9 259	91,2
Sogn og Fjordane	8 662	53,8	712	11,4	—	—	.	.	5 312	55,6	.	.	7 607	104,8
Møre og Romsdal	—	—	5 284	56,6	3 528	16,9	6 091	831,0	1 282	9,6	2 681	64,7	8 524	53,8
Sør-Trøndelag	4 241	7,8	6 687	33,6	5 257	49,2	3 128	72,5	[4])	[4])	.	.	[4]) —	[4]) —
Nord-Trøndelag	3 566	13,4	2 786	85,6	1 201	24,8	4 500	292,0	8 211	61,5	.	.	—	—
Nordland	851	1,7	4 530	30,4	—	—	3 176	140,2	1 343	13,0	4 542	63,8	134	2,5
Troms	—	—	3 743	46,5	1 851	50,7	4 128	300,7	1 469	36,4	.	.	5 777	96,1
Finnmark	—	—	5 630	97,7	.	.	1 613	43,5	.	.	.	.	3 185	149,3

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

[1]) Fellesliste Senterpartiet og Venstre.
[2]) Fellesliste Senterpartiet, Venstre og Radikale Folkeparti.
[3]) Fellesliste Høyre og Kristelig Folkeparti.
[4]) Fellesliste Senterpartiet og Venstre. Ellers manglet Frie Venstrevelgeres liste 5086 stemmesedler eller 215,5 %.
— betegner at partiet erobret det siste mandatet.
. betegner at partiet ikke stilte liste i vedk. valgdistrikt.

har det største «gjennomsnittstall» får mandat nr. 2. Når et parti har fått 2 mandater, blir dets *totale* listestemmetall dividert med 5, etter 3 representanter med 7 osv.

Det «gjennomsnittlige» listestemmetall som står bak hver representant vil bli lavere etterhvert som mandatene fordeles. Det sist tildelte mandat har størst sjanse til å bli erobret av et annet parti. Dette vil skje dersom et av de andre partier får en så sterk økning i listestemmer at det «gjennomsnittlige» listestemmetall overstiger tallet for det parti som ved det foregående valg fikk mandat.

Det nest sist tildelte mandat vil selvsagt også være utsatt for tap, men her vil det som regel kreves større endringer i stemmefordelingen enn tilfellet er for siste mandat.

I tabell 5 er det for de ulike partier og fylker gitt tallet på stemmesedler som de enkelte partier manglet for å erobre siste mandat fra det parti som faktisk fikk det (merket med strek i tabellen). Tabellen viser også den prosentvise økning i partienes stemmetall som var nødvendig for å erobre siste mandat.

På grunnlag av tabell 5 skal vi forsøke å gi prognoser for mandatfordelingen etter følgende alternative forutsetninger:

Alternativ I

Vi ser bort fra en generell tendens til økt stemmeandel for noe parti, men forutsetter at det parti som prosentvis manglet færrest stemmer erobrer siste mandat fra det parti som faktisk fikk det.

Under disse forutsetninger vil Arbeiderpartiet vinne 4 mandater, Kristelig Folkeparti tape 5, Kommunistene vinne 2, Venstre tape 2 og Senterpartiet vinne 1 mandat.

Mandatfordelingen i Stortinget blir da: 78 A, 29 H, 10 Kr. F., 2 Kom., 17 Sp., 2 S.F., 12 V.

Alternativ II

Vi forutsetter at de borgerlige partier øker sin stemmeandel tilstrekkelig til å erobre alle siste-mandater som ved valget i 1961 ble vunnet av sosialistiske partier, men ser bort fra at et borgerlig parti kan erobre mandat fra et annet.

Under denne forutsetning vil Høyre vinne 2 mandater og Senterpartiet 2 mandater, mens Arbeiderpartiet vil tape 4 mandater, og mandatfordelingen i Stortinget blir: 70 A., 31 H., 15 Kr. F., 18 Sp., 2. S.F., 14 V.

Alternativ III

Vi forutsetter at alle sosialistiske partier har tilstrekkelig fremgang i stemmetall til å erobre alle siste-mandater som ved valget i 1961 ble vunnet av borgerlige partier, men ser bort fra muligheten av at et sosialistisk parti kan erobre mandat fra et annet.

Under denne forutsetning vil Arbeiderpartiet vinne 9 mandater og Norges Kommunistiske Parti 1, Høyre vil tape 3 mandater, Kristelig Folkeparti 4 mandater, Venstre 2 mandater og Senterpartiet 1 mandat.

Mandatfordelingen på Stortinget blir da: 83 A., 26 H., 11 Kr. F., 15 Sp., 2 S.F. og 12 V.

I alternativ I ovenfor er forutsatt at *alle* sistemandater erobres av det parti som er nærmest. Det er antakelig mer realistisk å anta at bare en del av sistemandatene går over til et annet parti.

Arbeiderpartiet har i følge tabell 5 sjanse til å erobre borgerlig mandat i 9 fylker mens de borgerlige har sjanse til å erobre arbeiderpartimandat i bare 4 fylker. Hvis valget bare fører til tilfeldige forskyvninger partiene i mellom, er det derfor mer sannsynlig at Arbeiderpartiet enn de borgerlige partier får netto mandatgevinst.

Under alternativ II og III kan det være mer realistisk å regne med at de respektive partier f. eks. bare erobrer en del av motpartens sistemandater. Slik mandatfordelingen før dette valget er, skal det imidlertid ikke store endringer til før de borgerlige partier eller arbeiderpartiet oppnår halvparten eller mer av det samlede mandattall.

Den store usikkerhetsfaktoren ved dette valget er Sosialistisk Folkeparti. Partiet som ved Stortingsvalget i 1961 stilte lister i bare 6 fylker, stiller nå lister over hele landet. Partiet vil utvilsomt få en del stemmer og sannsynligvis flere mandater. Storparten av disse stemmer kommer antagelig fra velgere som stemte med Arbeiderpartiet i 1961.

190—200 000 nye velgere skal stemme for første gang i år.

PARK HOTEL

SANDEFJORD

skaper den rette ramme om Deres kongress og salgskonferanse.

Kontakt oss idag: tlf. 65 550

— MØTEROM FOR 10—600 PERSONER

— INTERNASJONALT KJØKKEN

— BAR - BOWLING

— ALLE RETTIGHETER

SOMMER OG VINTER -
FOR FERIER - MØTER - KONGRESSER
OG KURSER

GAUSDAL
HØIFJELLSHOTELL

96 værelser - 157 senger
55 værelser med bad og toilett

BESTILLINGER MOTTAS DIREKTE
ELLER GJENNEM REISEBYRÅENE

SIVILØKONOM

Ved vår bedrift er stilling ledig for yngre mann med handelshøyskole-eksamen, eller med annen høyere økonomisk utdannelse.

Stillingens arbeidsområde omfatter drifts-analyser, kalkulasjoner, statistikk etc.

Søknad sendes

HØYANG

A/S NORDISK ALUMINIUMINDUSTRI

Holmestrand

GAUSDAL BILSELSKAP A/S
Lillehammer
søker

KONTORSJEF

På grunn av ekspansjon søkes initiativrik mann med administrativ erfaring og legning.
KONTORSJEFEN FÅR ANSVARET FOR:
Bearbeidelse av utbyggingsplaner
Kontraktsforhandlinger
Finans- og driftsregnskap med budsjettering
Avlastning av disponenten generelt.
Det stilles krav til høyere utdannelse og godt kjennskap til moderne regnskapsmetoder og erfaring i administrasjon og utadvendt arbeide.
Selskapet er en transportbedrift med vesentlig virkeområde i Lillehammer — Gudbrandsdalen, og mellom dette distrikt og Oslo. Det driver også veivedlikehold, oljedistribusjon, kranservice, turisttrafikk og administrerer en større busstasjon og et grustak. Det har 120 ansatte og disponerer en vogn og maskinpark på 106 enheter.
Selskapet har en vel utbygget kontororganisasjon, og vil være behjelpelig med å skaffe bolig.

Løvejakten har begynt